

Лейберов О. О., Мартиненко В. В.,
Моціяка П. П., Прудько В. О.

**НОВА ІСТОРІЯ КРАЇН ЄВРОПИ,
АМЕРИКИ, АЗІЇ ТА АФРИКИ.
ЧАСТИНА 2. 1815–1914 РОКИ**

---

*Навчально-методичні матеріали
та плани семінарських занять*

Ніжинський державний університет
імені Миколи Гоголя
Кафедра всесвітньої історії та міжнародних відносин

Лейберов О. О., Мартиненко В. В.,
Моціяка П. П., Прудько В. О.

**НОВА ІСТОРІЯ КРАЇН ЄВРОПИ,
АМЕРИКИ, АЗІЇ ТА АФРИКИ.
ЧАСТИНА 2. 1815–1914 РОКИ**

*Навчально-методичні матеріали
та плани семінарських занять*

УДК 94 (100) (075.8) “1815/1914”

Н72

Рекомендовано Вченою радою
Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя
(НДУ ім. М. Гоголя)
Протокол № 2 від 03.10.2024 р.

Рецензенти:

Самойленко О. Г. – кандидат історичних наук, доцент;

Мицик Л. М. – кандидат історичних наук, доцент

Відповідальний редактор:

Давиденко Ю. М. – кандидат історичних наук, доцент

Лейберов О. О., Мартиненко В. В., Моціяка П. П., Прудько В. О.

Н72 Нова історія країн Європи, Америки, Азії та Африки. Частина
2. 1815–1914 роки: навчально-методичний посібник. – Ніжин:
НДУ ім. М. Гоголя, 2024. – 85 с.

Посібник призначений для студентів історичних спеціальностей при вивченні пропонованого курсу. Він містить програму курсу, плани семінарських занять з методичними рекомендаціями та списком джерел та літератури.

УДК 94 (100) (075.8) “1815/1914”

© Лейберов О. О., Мартиненко В. В.,
Моціяка П. П., Прудько В. О., 2024

© НДУ ім. М. Гоголя, 2024

ЗМІСТ

Передмова	4
Опис навчальної дисципліни	5
Інформаційний обсяг навчальної дисципліни.....	10
Структура залікового кредиту	37
Методичне забезпечення	44
1. Плани та методичні рекомендації	
до практичних занять	44
2. Орієнтовні питання для самопідготовки	71
Глосарій.....	74
Рекомендована література.....	80

ПЕРЕДМОВА

Навчальна дисципліна «Нова історія країн Європи, Америки, Азії та Африки» є складовою частиною курсів нормативного циклу основного блоку освітньої програми. Її змістом є період модерної історії Європи та Америки, Азії та Африки. Дисципліна знайомить з основними подіями в історії ключових держав вказаних регіонів впродовж поч. ХІХ – поч. ХХ ст., з провідними тенденціями їхнього розвитку і чинниками, що їх обумовили; ставить ці держави у контекст глобальної історії, визначає їхні роль і місце в ній.

Саме в цей період було сформовано суспільний устрій, який сьогодні існує в більшості країн Європи, Америки, Азії та Африки. Великі зрушення відбулися в культурному розвитку, освіті, побуті, змінилися стереотипи поведінки людей у соціумі. Відбулася політична модернізація, яка сформувала нову систему управління. На зміну становому суспільству з його авторитарно-статусною системою адміністрування та привілеями приходять громадянське, в якому домінують нові правила: демократичні структури, розширення електорату, правовий режим, раціоналізація, ліберальна філософія, інституціоналізована наука. Відбувався подальший розвиток саморегулюючої економічної системи з використанням передових технологій, ринком, оборотом фінансів, юридично захищеною власністю.

У програмі курсу, планах семінарських занять використовується традиційний хронологічний підхід, проте, укладачі виходять з того, що основними переломними моментами нового часу є становлення нових економічних та політичних відносин, які дали початок формуванню громадянського суспільства в країнах Європи та Америки, на противагу країнам Азії та Африки.

ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Вивчення історії, розуміння закономірностей історичного прогресу допомагає більш ефективній діяльності людей, суспільних рухів, сприяє прийняттю обґрунтованих рішень, передбаченню їх можливих наслідків. Як і будь-яка інша наука, історія слугує одним із інструментів пізнання і перетворення світу. Той, хто знає і розуміє історію, може уникнути багатьох помилок в своїх діях, знайшовши аналогії в минулому. Знання історії настільки ж необхідне і ефективне, як і знання економіки, психології, соціології і інших наук.

Курс «Нова історія країн Європи, Америки, Азії та Африки ХІХ – початку ХХ ст.» є частиною загального курсу «Всесвітньої історії», що вивчається студентами історичних спеціальностей. Він має хронологічні рамки від завершення наполеонівських війн в Європі до початку Першої Світової війни.

Вказаний період – час не лише подальшого, продуктивного розвитку європейської цивілізації, а й час початку гострого міжцивілізаційного конфлікту, період зіткнення країн Західної Європи, з одного боку, і низки східних культур та народів.

Мета курсу – розглянути історичний розвиток країн Європи, Америки, Азії та Африки в означений період, вивчити закономірності історичного процесу і особливості розвитку окремих країн і регіонів Сходу. В основі курсу – історія світових цивілізацій, що включає характеристику еволюції людини і сім'ї, технологічного і економічного способів виробництва, соціально-політичного устрою і духовного світу. Виділяється найбільш репрезентативний матеріал, глибоке засвоєння якого дозволяє студентам самостійно розуміти і оцінювати історичний процес в цілому, оволодівати методами аналізу конкретних історичних явищ і навиками інтерпретації найбільш значимих історіографічних шкіл – як вітчизняних, так і зарубіжних.

Завдання курсу – показати основні тенденції розвитку західної та східних цивілізацій в перехідну епоху від традиційного суспільства до індустріального, прослідкувати процес складання буржуазного суспільства в країнах Заходу, зумовленого економічним, соціально-

політичним і духовним розвитком. Простежити процес «відставання» Сходу від Заходу та поступового потрапляння його у залежність.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен

знати:

- періодизацію Нового часу, основні події дати (базовий фактичний матеріал);
- етапи генезису капіталізму і становлення індустріального суспільства;
- закономірності й специфіку економічної еволюції колоніальної і напівколоніальної периферії;
- зміну геополітичної ситуації в світі та окремих регіонах протягом Нового часу;
- еволюцію соціальної структури західноєвропейського та американського суспільства, соціальні рухи, причини та значення революцій ХІХ ст.;
- соціальну і політичну еволюцію країн Сходу;
- розвиток форм і типів держав в новий час, політичних режимів і систем управління, прояви ліберальних і консервативних тенденцій у соціально-політичному житті окремих країн;
- процеси, що призвели до виникнення колоніальної системи і наступної антиколоніальної боротьби і революційного руху народів Азії та Африки;
- найважливіші історичні джерела з вузлових проблем курсу;
- головні дискусійні історіографічні проблеми історії Нового часу.

Студент повинен уміти:

- оцінювати факти історії Нового часу та оперувати ними;
- виокремлювати причини і наслідки історичних подій, оцінювати їх значення і роль у розвитку регіону чи держави;
- прослідковувати внутрішню логіку розвитку тієї чи іншої події або ж явища;

- співставляти різні, в тому числі ідентичні, події та явища, виокремлювати в них спільне і особливе;
- вільно і чітко викладати історичний матеріал із використанням спеціальної лексики;
- оперувати сучасною науковою термінологією;
- працювати з науковою літературою з історії Нового часу, проводити порівняльний аналіз різних дослідницьких гіпотез і концепцій;
- викладати і аргументувати власну точку зору з дискусійних сюжетів;
- працювати з картою;
- демонструвати навички самостійного творчого мислення.

Студент повинен володіти:

- навичками збору, обробки, аналізу та систематизації наукової інформації;
- навичками вибору методів та засобів вирішення конкретних дослідницьких задач;
- комплексом загальнонаукових та спеціальних методів дослідження.

Зміст дисципліни: реалізується в процесі вивчення трьох блоків: теоретичного, практичного та самостійної роботи.

Теоретичний – включає вивчення у лекційному курсі головних закономірностей розвитку країн та регіонів означеного історичного періоду.

Практичний блок передбачає вивчення та аналіз найбільш важливих, особливо значущих для розуміння історичного процесу тем. Він надає можливість студенту широко розкрити свої здібності, сприяє виявленню індивідуальних творчих особливостей, розвитку ораторського мистецтва.

Компетенції:

У результаті вивчення навчальної дисципліни у студентів повинні бути сформовані наступні компетенції:

Загальнопрофесійні:

– здійснювати науково-дослідницьку діяльність у відповідній професійній сфері з використанням сучасних методів дослідження та інформаційно-комунікативних технологій;

– складати загальний план роботи з обраної теми, пропонувати методи дослідження та засоби обробки наукових результатів, проводити дослідження по узгодженому з науковим керівником плану, представляти отримані результати.

Універсальні:

– здатність до критичного аналізу та оцінки сучасних наукових досліджень, генеруванню нових ідей за для вирішення дослідницьких та практичних задач у міждисциплінарних областях;

– здатність проектувати та здійснювати комплексні дослідження на основі цілісного системного наукового світосприйняття;

– формування мети особистого та професійного розвитку та умов їх досягнення, з врахуванням етапів професійного зростання, індивідуально-особистісних особливостей.

<p align="center">Курс: Підготовка спеціалістів</p>	<p align="center">Напрямок підготовки, освітньо- кваліфікаційний рівень</p>	<p align="center">Характеристика навчального курсу</p>
<p>Кількість кредитів відповідних ECTS: 5</p> <p>Модулів: 3 (аудиторна робота; індивідуальна робота (ІНДЗ); самостійна робота)</p> <p>Змістових модулів: 3</p> <p>Загальна кількість годин: 135</p> <p>Тижневих годин: 4</p>	<p>Шифр та назва галузі знань: Гуманітарні науки</p> <p>Освітньо-кваліфікаційний рівень: бакалавр</p>	<p>Нормативна</p> <p>Рік підготовки: 3 Семестр: 6</p> <p>Лекції (теоретична підготовка): 22 год.</p> <p>Практичні заняття: 24 год.</p> <p>Самостійна робота: 89 год.</p> <p>Вид контролю: екзамен</p>

ІНФОРМАЦІЙНИЙ ОБСЯГ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Змістовий модуль 1.

Країни Європи та Америки на початок та середину ХІХ століття.

ЛАТИНСЬКА АМЕРИКА У БОРОТЬБІ ЗА НЕЗАЛЕЖНІСТЬ

Латинська Америка під владою колонізаторів. Загострення суперечностей між колонізаторами і місцевим населенням наприкінці ХVІІІ ст. Революція 1791-1803 рр. на Гаїті. Початок війни іспанських колоній за незалежність (1810-1815 рр.). Національно-визвольна війна у Венесуелі. Ф. де Міранда. Революційні події на Ла-Платі. Спроба Мексики і Чилі добитися незалежності. Визвольний рух у Бразилії. Розгром іспанських колонізаторів та їх вигнання з Американського континенту (1816-1826 рр.). Поява незалежної Венесуели і Нової Гранади. Становище на Ла-Платі. Звільнення Чилі від колонізаторів. Утворення Перуанської республіки. Проголошення незалежності Уругваю. Сан-Мартін і С. Болівар. Визвольний рух у Мексиці і Центральній Америці. Ставлення європейських країн і США до війни іспанських колоній за незалежність. Утворення нових держав у Латинській Америці у 30-40-х рр. ХІХст. Історичне значення виникнення національних незалежних держав у Латинській Америці наприкінці ХVІІІ – у 30-40-х рр. ХІХст.

ЄВРОПА У 1815-1847 рр.

Франція. Друга реставрація Бурбонів. Боротьба за владу. «Хартія 1814 р.». Економічний розвиток Франції у 1815-1830 рр. Поява машин у промисловості. Політична та ідеологічна боротьба у роки Реставрації. Опозиція ліберальної буржуазії. Погляди істориків Гізо, Тьєррі й Міньє. Рух карбонаріїв. Програма ультрароялістів. Економічні погляди Сімонді. Утопічний соціалізм Сен-Сімона і Фурьє. Посилення реакції у 1825-1829 рр. і назрівання революції. Липнева революція 1830 р. і Липнева монархія. Політичні партії у 30-40-х рр. та їхні

цілі. Економічний розвиток Франції у роки Липневої монархії. Ліонські повстання.»Товариство пір року». Повстання у Парижі 1839 р. Погляди Луї Блана і Прудона. Криза Липневої монархії.

Англія. Завершення промислової революції та її соціальні наслідки. Творці нової техніки. Р. Робертс. Є. Вітні. Парові машини. Розвиток залізничного транспорту. Торгово-промислова перевага Англії. Економічні кризи. Розвиток англійської класичної політичної економії. Д. Рікардо. Доктрина Т. Мальтуса. Політичні погляди і діяльність Р. Оуена. Парламентська реформа 1832 р. Закон про регулювання дитячої праці. Закон про бідних. Початок чартистського руху. Перша хартія і чартистський конвент 1839 р. Боротьба течій серед чартистів. Національна асоціація чартистів і нове піднесення чартистського руху. Друга петиція чартистів. Розгортання страйкового руху. Скасування хлібних законів. «Товариство братських демократів». Закон про 10-годинний робочий день. Економічна криза 1848 р. і піднесення чартистського руху. Занепад чартистського руху та його місце у соціально-політичній історії Англії. Зовнішня політика Англії. Ірландський національно-визвольний рух. Колоніальні загарбання Великобританії у 1815–1850 рр.

Австрія. Економічний розвиток Австрійської імперії у 1815–1847 рр. Початок промислового перевороту. Торгівля й митна політика. Аграрні відносини. Внутрішня та зовнішня політика уряду Меттерніха. Формування націй та національне питання в Австрії. Національно-визвольний рух в Угорському королівстві. Лайош Кошут. Національний рух у Галичині і Закарпатській Україні. Австрійська імперія напередодні революції 1848 р.

Німеччина. Збереження політичної роздробленості Німеччини після Віденського конгресу. Союзний сейм у Франкфурті-на-Майні. Економічний розвиток Німеччини у 1815–1847 рр. Початок промислового перевороту. Митний союз. Аграрні відносини. Розвиток капіталізму в сільському господарстві. Боротьба за єдність Німеччини і демократичні реформи. Студентський рух у 1817–1820 рр. Ліберальна опозиція у 30-40-х рр. "Молода Німеччина". Розвиток німецької класичної філософії. Ф. Шеллінг і Г. Гегель. Молодогегельянство.

Л. Фейербах. «Істинні соціалісти». Початок робітничого руху в Німеччині. «Союз знедолених». «Союз справедливих». Комуністична утопія В. Вейтлінга. Виникнення марксизму. Повстання сілезьких ткачів. Німеччина напередодні революції 1848 р.

Італія. Італія після Віденського конгресу. Австрійський гніт. Карбонарські венти. Революція у Неаполі і П'ємонті. Революція 1831 р. у Центральній Італії. Молода Італія". Дж. Мадзіні. Дж. Гарібальді. Початок промислового перевороту.

РЕВОЛЮЦІЇ 1848–1849 рр. В ЄВРОПІ

Франція. Повалення монархії. Створення Тимчасового уряду і його політика. Проголошення республіки. Люксембурзька комісія. Діяльність Луї Блана. Національні майстерні. Вибори до Установчих зборів. Початок їх діяльності. Червневє повстання у Парижі. Конституція 1848 р. Вибори президента. Законодавчі збори. «Партія порядку» і «Нова Гора». Виступ «Нової Гори» і встановлення диктатури» Партії порядку». Боротьба між президентом і Законодавчими зборами. Державний переворот 2 грудня 1851 р. Результати революції 1848-1849 рр. у Франції. Історіографія революції 1848-1849 рр. у Франції.

Німеччина. Початок революції у Південно-Західній та Західній Німеччині. Революція у Пруссії. Національний рух поляків у Познані. Піднесення робітничого руху. Селянські виступи. Франкфуртський парламент, його склад і діяльність. Можливі шляхи об'єднання Німеччини. Мальмське перемир'я і вересневі події 1848 р. у Франкфурті. Державний переворот у Пруссії. Прусська конституція. Боротьба за імперську конституцію. Травневі повстання 1849 р. Характер німецької революції 1848-1849 рр. і причини її поразки. Історіографія революції 1848-1849 рр. у Німеччині.

Австрія. Березнева революція в Австрії. Події у квітні – травні у Відні. Втеча імператора в Тіроль. Піднесення національно-визвольного руху в слов'янських областях Австрійської імперії. Події у Хорватії. Сербський національний рух «Народна рада» і «Головна рада» у

Львові. "Австро-чехи" і чехи-демократи. Слов'янський конгрес і Празьке повстання у червні 1848 р. Розвиток революції в Австрії влітку і восени 1848 р. Австрійський рейхстаг та його аграрне законодавство. Жовтневе повстання у Відні. Революція в Угорщині. «12 вимог» Ш. Петефі. Уряд Батіані. Похід хорватського бана Єлачича на Будапешт. Проголошення незалежності Угорщини. Визвольна війна угорського народу в 1849 р. Л. Кошут. Похід російської армії під командуванням І. Паскевича в Угорщину і придушення революції. Результати революції 1848-1849 рр. в Австрійській імперії. Історіографія революції 1848–1849 рр. в Австрійській імперії.

Італія. Економічна криза 1847 р. і розстановка політичних сил напередодні революції. Початок революції. Народні виступи у січні-березні 1848 р. Перша війна за незалежність. Нове піднесення революції. Республіканський рух. Друга війна за незалежність. Перемоги Габсбургів на Півночі Італії. Інтервенція французьких військ проти Римської республіки. Причини поразки і результати революції 1848-1849 рр. в Італії. Основні напрямки вивчення революції 1848-1849 рр. в Італії в історіографії. Підсумки революційного руху 1848-1849 рр. в Європі.

АНГЛІЯ У 50-60-х РОКАХ ХІХСТ.

Англія – «майстерня світу». Технічний і науковий прогрес. Нові види зв'язку. Всесвітня промислова виставка 1851р. Монопольне становище Англії на світовому ринку. Розвиток сільського господарства. Державний устрій. Система політичних партій. Г. Пальмерстон. В. Гладстон. Б. Дізраелі. Зовнішня політика Англії. Втручання Англії в австро-пруський конфлікт. «Східне питання» і зближення з Францією. Англо-російські стосунки. Участь у Кримській війні. Наслідки Кримської війни для Англії. Англія і громадянська війна у США. Політика Англії в Китаї, Ірані, Японії. Робітничий рух в Англії у 50-60-х роках ХІХст. Тред-юніони. Друга парламентська реформа. Ірландське питання. Рух феніїв. Розвиток англійської культури у 1800-1870 рр. Література романтизму. Дж. Г. Байрон. "Озерна школа".

Творчість В. Скотта. Англійський реалізм. Ч. Діккенс. В.-М. Теккерей. Англійський театр. Образотворче мистецтво. Дж. Тернер. Дж. Констебль. Т. Лоуренс. Архітектура. Розвиток науки і техніки. М. Фарадей. Ч. Дарвін.

ФРАНЦІЯ У РОКИ ДРУГОЇ ІМЕРІЇ

Бонапартистська політична система. Економічний розвиток Франції у 50-60-х рр. Завершення промислового перевороту. Реконструкція Парижа. Робітничий рух. Поширення прудонізму. Праві й ліві прудоністи. Варлен. Франкель. О. Бланкі та бланкізм. Секції Першого Інтернаціоналу у Франції та судові процеси над їх членами. Зростання радикальної та ліберальної опозиції. Рошфор. Л. Гамбетта. Успіхи республіканців на виборах.

Зовнішня політика Другої імперії. Втручання Франції в австро-пруський конфлікт. «Східне питання» і Франція. Участь Франції у Кримській війні. Результати Кримської війни для Франції. Італійська політика Наполеона III. Крах Мексиканської експедиції. Дипломатична ізоляція Франції наприкінці 60-х рр. XIXст. Розвиток французької культури у 1789-1870 рр. Література романтизму. Ф. Шатобріан. Ж. де Сталь. В. Гюго. Жорж Санд. П. Беранже. Зародження і розвиток реалістичної літератури. Стендаль. О. де Бальзак. П. Меріме. Г. Флобер. Поезія. Ж. Бодлер. Французький театр. Образотворче мистецтво. Класицизм. Ж.-Л. Давид. Романтизм. Е. Делакруа. Пейзажі. К. Коро. Творчість О. Дом'є. Класичний період реалізму в розвитку французького живопису. Г. Курбе. В. Мане. Е. Дега. Ранні роботи О. Ренуара. Музика. Г. Берліоз. Ж. Оффенбах. Розвиток наукових знань.

ІТАЛІЯ У ПЕРІОД ОБ'ЄДНАННЯ

Соціально-економічний розвиток Італії 50-60-х рр. XIXст. Два напрямки в італійському визвольному русі. Роль П'ємонту в об'єднанні Італії. К. Кавур. «Італійське національне товариство». Мадзіністи. Франко-італо-австрійська війна 1859 р. і визволення

Ломбардії. Перемир'я у Віллафранка. Похід «тисячі» Дж. Гарібальді. Революція на Півдні Італії. Приєднання Неаполітанського королівства до П'ємонту. Визволення Венеції та Риму. Завершення об'єднання Італії. Історіографія об'єднання Італії. Розвиток італійської культури /до 1870 р./ Література. Драматургія і театр. Музика. Дж. Россіні. Дж. Верді.

ОБ'ЄДНАННЯ НІМЕЧЧИНИ

Економічний розвиток Німеччини у 50-60-х рр. ХІХст. Поглиблення промислового перевороту. Технічні досягнення в основних галузях виробництва. Розвиток капіталізму в сільському господарстві. Створення «Загального німецького робітничого союзу». Ф. Лассаль і його погляди. А. Бебель. В. Лібкнехт. Утворення Німецької соціал-демократичної робітничої партії. Оломоуцька угода 1850 р. і відновлення Німецького союзу. Політична реакція 50-х рр. Національний союз і «малонімецький план» об'єднання Німеччини. Союз реформи і «великонімецький план» об'єднання Німеччини. Конституційний конфлікт у Пруссії і прихід до влади О. Бісмарка. Об'єднання Німеччини «залізом і кров'ю». Північнонімецький союз. Загострення франко-пруських суперечностей наприкінці 60-х рр. Франко-пруська війна і завершення об'єднання Німеччини. Проголошення Німецької імперії. Історичне значення об'єднання Німеччини «згори». Історіографія об'єднання Німеччини. Німецька культура до 1870 р. Розвиток літератури. Ф. Шіллер і Й.-В. Гете. Епоха романтизму. Література 30-40-х рр. Г. Гейне.

Музика. Л. ван Бетховен. Р. Шуман. Р. Вагнер. Образотворче мистецтво і архітектура. Розвиток наукових знань.

АВСТРІЙСЬКА ІМПЕРІЯ У 50-60-х рр. ХІХст. І УТВОРЕННЯ АВСТРО-УГОРЩИНИ

Соціально-економічний розвиток Австрійської Імперії у 50-60-х ХІХ ст. Промисловий переворот. Аграрні відносини. Політична

реакція у 50-х рр. Загострення національних протиріч. Піднесення національно-визвольного руху в Угорщині. "Диплом" 1860 р. Зовнішня політика Габсбургів у 50-60-х рр. Нетривкість зближення Австрії з Росією. Австрія і Кримська війна. Наслідки воєн 1859 і 1866 рр. Політична криза Австрійської імперії. Утворення Австро-Угорщини. Розвиток австрійської та угорської культури (до 1867 р.).

ІСПАНІЯ У 1815-1870 рр.

Феодално-абсолютистська реакція у 1814-1820 рр. Рух за відновлення конституції 1812 р. Революція 1820-1823 рр. Французька інтервенція і поразка революції. Економічний розвиток і політичне становище Іспанії у 30-40-х рр. ХІХ ст. Ріст опозиції. Карлісти. Крістіноси. Карлістські війни. Революція 1834-1843 рр. Конституція 1837 р. Уряд Еспартеро. Диктатура Нарваеса. Соціально-економічний розвиток Іспанії у 40-60 рр. Революція 1854-1856 рр. Конституція 1855-1856 рр. Внутрішня політика урядів Нарваеса та О'Доннеля після придушення революції. Початок революції 1868-1874 рр. Загальна характеристика розвитку іспанської культури (до 1870 р.)

ПЕРШИЙ ІНТЕРНАЦІОНАЛ

Створення і діяльність Союзу комуністів. Заснування Першого Інтернаціоналу. «Установчий Маніфест» і «Тимчасовий Статут». Женевський, Лозаннський і Брюссельський конгреси. Інтернаціонал і бакуністський «Альянс соціалістичної демократії». Базельський конгрес. Підсумки діяльності Першого Інтернаціоналу до 1870 р.

Змістовий модуль 2.

Європа і Сполучені Штати Америки наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст.

США У ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ СТ. ГРОМАДЯНСЬКА ВІЙНА І «РЕКОНСТРУКЦІЯ» ПІВДНЯ

Соціально-економічний розвиток США наприкінці ХVІІІ і у першій половині ХІХст. Промисловий переворот. Становище робітників. Формування американського шляху розвитку капіталізму в сільському господарстві. Розвиток плантаційного рабовласницького господарства у південних штатах. Федералісти при владі. Внутрішня політика джефферсонівських республіканців. Консолідація американської нації. Зовнішня політика США на початку ХІХст. США і наполеонівські війни. Встановлення дипломатичних відносин з Росією. Англо-американська війна 1812-1815 рр. Територіальне зростання США. «Ера доброї згоди». Міссурійський компроміс 1820 р. Проголошення доктрини Монро 1823 р. Американсько-російські конвенції та договори. Утворення демократичної партії. Президентство Джексона. Рух аболіціоністів і фрісойлерів. Повстання рабів. Робітничий рух. Територіальна експансія США у середині ХІХст. Угоди з Англією та Іспанією. Анексія Техасу. Приєднання Орегону. Війна з Мексикою. "Переміщення індіанців". Посилення впливу рабовласників у федеральному уряді. Скасування Міссурійського компромісу. Ідейна боротьба проти рабства. Г. Бічер-Стоу. Р. Хілдрет. Ф. Дуглас. Громадянська війна у Канзасі. Утворення республіканської партії. Повстання Джона Брауна. Загострення суперечностей між Півднем і Північчю. Президентські вибори 1860 р. А. Лінкольн. Сецесія (відокремлення) південних штатів. Початок громадянської війни. Співвідношення сил Півдня і Півночі. Конституційний період війни. Закон про гомстеди. Ліквідація рабства. Перехід до війни пореволюційному. Участь негрів у громадянській війні. Ставлення до громадянської війни у США з боку Англії, Франції та Росії. Перемога Півночі. Економічні наслідки війни. Розстановка політичних сил.

"Чорні кодекси". Ку-клукс-клан. Початок "реконструкції" Півдня. Значення другої американської революції (громадянської війни) у США. Сучасна історіографія про розвиток США у першій половині ХІХст. і проблеми громадянської війни у США. Розвиток американської культури (1800 – 60-ті рр. ХІХст.). Система освіти. Університети. Наука і техніка. Література романтизму. В. Ірвінг. Ф. Купер. Е. По. Г. Мелвілл. Образотворче мистецтво. Основні напрямки розвитку живопису. Класицизм і еkleктика в архітектурі. Музика.

ЛАТИНСЬКА АМЕРИКА ПІСЛЯ ВІЙНИ ЗА НЕЗАЛЕЖНІСТЬ (ДО КІНЦЯ 60-х рр. ХІХСТ.)

Мексика. Соціально-економічний розвиток Мексики у 30-60-х рр. ХІХст. Політична обстановка на початку 30-х рр. Війна із США. Революція 1854-1860 рр. Конституція 1857 р. Громадянська війна. Президент Б. Хуарес. «Закони про реформи». Війна мексиканського народу з інтервентами.

Куба. Колоніальне гноблення на Кубі. Визвольний рух. Спроби США захопити Кубу. Повстання рабів. Початок десятилітньої війни за незалежність.

Аргентина. Економічний розвиток Аргентини у 30-60-х рр. Диктатура Росаса. Посилення впливу Англії. Конституція 1853 р. Війна Аргентини з Уругваєм і Парагваєм.

Бразилія. Економічний розвиток Бразилії у 30-60-х рр. Посилення впливу Англії у Бразилії. Панування плантаторів. Республіканське повстання. Війна Бразилії з Парагваєм.

Парагвай. Економічний розвиток Парагваю у 30-60-х рр. Аграрне законодавство. Правління Франсія і Лопеса. Парагвайська війна.

Загальна характеристика соціально-економічного та політичного розвитку **Уругваю і Чилі** у 30-60-х рр. ХІХ ст.

ГОЛЛАНДІЯ, БЕЛЬГІЯ І ШВЕЙЦАРІЯ З ПОЧАТКУ XIX СТ. до 1870 р.

Розвиток капіталізму в **Голландії** у XVII-XVIII ст. Становище Фландрії і Брабанту під австрійським гнітом. Голландія і Бельгія у період Французької революції XVIII ст. і наполеонівських воєн. Нідерландське королівство у 1815-1830 р. Революція 1830 р. у Бельгії. Лондонський протокол 1831 р. й утворення

Бельгійського королівства. Економічний і політичний розвиток Голландії і Бельгії у 30-60-х рр. XIX ст.

Швейцарія наприкінці XVIII – на початку XIX ст. Акт 1814 р. про постійний нейтралітет Швейцарії. Утворення федеративної республіки. Нові явища у розвитку економіки.

КРАЇНИ ПІВНІЧНОЇ ЄВРОПИ З ПОЧАТКУ XIX СТ. І ДО КІНЦЯ 60-х рр. XIX СТ.

Швеція у другій половині XVII ст. Боротьба за панування на Балтійському морі. Війни Карла XII. Занепад Швеції після Північної війни. Криза феодально-абсолютистського ладу. Швеція у період наполеонівських воєн. Шведсько-норвезька унія 1814 р. Соціально-економічний і політичний розвиток Швеції і Норвегії у 1815-1870 рр. Промисловий переворот.

Датсько-Норвезьке королівство у XVII-XVIII ст. Криза феодально-абсолютистського ладу. Скасування кріпосного права. Данія у період Наполеонівських воєн. Данія у 1815-1847 рр. Шлезвіг-Гольштейнське питання. Події 1848 р. Війна 1864 р. Розвиток країни у 50-60-х рр. XIX ст.

ФРАНЦІЯ (другої половина XIX ст. – початку XX ст.)

Франко-пруська війна. Причини і початок війни. Перші поразки Імперії. Седанська катастрофа. Капітуляція Меца. Політика уряду

«національної оборони». Облога Парижа. Патріотичний і революційний рух у Парижі під час облоги. Капітуляція Парижа. Франкфуртський мир. Події 18 березня 1871 р. у Парижі. Створення Паризької комуни. Політичний устрій і соціально-економічні заходи Комуни. Боротьба політичних угруповань у Комуні. Відношення провінції до Комуни. Поразка Комуни. Економічний розвиток Франції в останній третині ХІХст. Промисловість. Розвиток сільського господарства, аграрна криза 1875-1896 рр. Транспортні засоби. Торгівля. Внутрішньополітичний розвиток на початку 70-х рр. ХІХ ст. Конституція 1875 р. Боротьба між республіканцями і монархістами у 70-80-х рр. ХІХ ст. Політика поміркованих республіканців. Буржуазні радикали. Буланжизм. Робітничий і соціалістичний рух у Франції 1870-1890 рр. Політична криза у Франції у 90-х рр. ХІХст. Справа Дрейфуса. Панамська афера. Колоніальна політика Франції у 80-90-х рр. ХІХст. Франко-російський союз. Особливості розвитку французького капіталізму на початку ХХст. Правління радикалів. Кабінет Комба і його діяльність. Міністерства Сарр'єна і Клемансо. Робітничий і соціалістичний рух у Франції на початку ХХст. Ж. Жорес. Ж. Гед. Анархо-синдикалізм. Ам'єнська хартія. Г. Ерве. Президентство Пуанкаре. Міжнародне становище Франції і основні напрями її зовнішньої політики на початку ХХст. Позиція Франції у Балканських війнах 1912-1913 рр. Політична криза у Франції напередодні першої світової війни. Історіографія історії Франції періоду 1870-1914 рр. Французька культура в останній третині ХІХ- на початку ХХст. Наука і освіта. Математика і фізика. А.-М. Ампер. А. Беккерель. П'єр Кюрі і Марія Складовська-Кюрі. Філософія. Ф. Брентано. Архітектура. Скульптура. Імпресіонізм у французькому образотворчому мистецтві. О. Ренуар. В. Мане. К. Моне. Течії у французькій літературі кінця ХІХ – початку ХХ ст. Літературні і художні салони Парижа. Е. Золя. Гі де Мопассан. А. Франс. Г. Аполлінер. Р. Ролан. Музика. К. Бізе. Сезар. Франк.

НІМЕЧЧИНА (другої половина XIX ст. – початку XX ст.)

Імперська конституція 1871 р. Місце Пруссії у Німецькій імперії. Політичні партії та їхні програми. Причини різкого прискорення темпів економічного розвитку Німеччини у 1871-1899 рр. Розвиток сільського господарства. Внутрішня політика уряду Бісмарка у 70-х рр. XIX ст. Старокатолицизм і «культуркампф» у Німеччині. Національна політика у західних польських землях, Ельзасі і Лотарингії. Робітничий рух у Німеччині наприкінці XIX ст. "Надзвичайний закон" проти соціалістів. Зовнішня політика Німеччини у роки канцлерства Бісмарка. Франко-німецькі стосунки. "Воєнна тривога" 1875 р. і погіршення стосунків з Росією. Позиція Німеччини на Берлінському конгресі. Австро-німецький союз 1879 р. і його міжнародні наслідки. Утворення Троїстого союзу. Колоніальна політика Німеччини. Канцлерство Капріві. Політика «нового курсу». Кінець «нового курсу» і «ера» Штумма. Канцлерство Гогенлое. Німецька економічна експансія. Перехід до «світової політики». Натиск на Схід». Перебудова економічної структури Німеччини на початку XX ст. Розвиток шовіністичної, расистської ідеології. Паннімецький союз. Канцлерство Бюлова. Внутрішня політика на початку XX ст., мілітаризація Німеччини. Колоніальна політика. Загострення англо-німецьких і російсько-німецьких суперечностей. Німецька соціал-демократія на початку XX ст. Р. Люксембург, К. Лібкнехт, Ф. Мерінг, К. Каутський, Е. Бернштейн. Страйкова боротьба німецьких робітників на початку XX ст. Канцлерство Бетман-Гольвега і «чорно-блакитний» блок. Назрівання політичної кризи у Німеччині напередодні першої світової війни. Німеччина 1870-1914 рр. в історіографії. Розвиток німецької культури в останній третині XIX – на початку XX ст. Наука і освіта. Філософська думка. Ф. Ніцше. Г. Коген. Г. Ріккерт. Історична наука. Л. Ранке. Основні історичні школи. Г. Зібель. Г. Трейчке. А. Вагнер. Л. Brentano. Розвиток технічних знань. Г. Даймлер і К. Бенц. Р. Дизель. Фізика. Г. Герц. В. Рентген. М. Планк. Хімія і медицина. Р. Кох. Л. Пастер. Реалістичний напрям у літературі. Брати Генріх і Томас Манні. Натуралізм. Г. Гауптман. Музика. І. Брамс. Р. Штраус.

ВЕЛИКА БРИТАНІЯ (другої половина XIX ст. – початку XX ст.)

Економічний розвиток Англії у 70-90-х рр. XIXст. Політичні партії та їхні програми. Другий кабінет Гладстона. Виборча реформа 1884 р. Робітничий рух. Новий тред-юніонізм. Колоніальна політика Англії у 70-90-х рр. XIXст. Англія і «східне питання» у 1876-1878 рр. Експансія Англії на Близькому і Середньому Сході. Захоплення Малайї і Верхньої Бірми. Друга війна Англії з Афганістаном. Ірландія у 70-х рр. XIXст. Діяльність земельної ліги. Рух за гомруль. Ч. Парнелл. М. Девітт. Розкол ліберальної партії. Д. Чемберлен. Бульварна преса. Зміцнення позицій консерваторів (80-90-ті рр. XIX ст.). Зовнішня політика уряду Солсбері. Англо-французькі та англо-німецькі суперечності. Стан економіки Англії на початку XXст. Втрата торгово-промислової монополії на світовому ринку. Посилення внутрішньополітичної боротьби. Кабінети Солсбері і Бальфура. Соціальне законодавство лібералів. Д. Ллойд Джордж. Політична криза 1909-1911 рр. Парламентська реформа 1911 р. Колоніальна політика Англії у 1900-1914 рр. Загострення англо-німецьких і англо-російських суперечностей. Англо-японський союз. Утворення Антанти. Англо-французька угода 1904 р. Англо-Російська угода 1907 р. Гонка морських озброєнь. Розвиток робітничого руху в Англії на початку XXст. Течії в англійському робітничому русі. Утворення лейбористської партії. Національно-визвольний рух в Ірландії. Внутрішньополітичний стан в Англії напередодні першої світової війни. Досягнення історичної науки у вивченні проблем історії Англії. Розвиток англійської культури в останній третині XIX – на початку XXст. Наука і освіта. Фізика. Е. Розерфорд. М. Фарадей. Дж. Джоуль. К. Максвелл. Розвиток техніки. Філософія. Г. Спенсер. Д. Мілль. Історична наука. Т. Карлейль. Г. Бокль. Історики-економісти. Г. Роджерс. Н. Тойнбі. Критичний реалізм в англійській літературі. Ч. Діккенс. У. Теккерей. Драматургія. Б. Шоу. С. Моем. Пригодницький роман. Р. Стівенсон. А. Конан-Дойль. Образотворче мистецтво. В.-М. Россетті. Берн-Джонс. В. Морріс. Театр. Музика.

АВСТРІЯ І УГОРЩИНА (другої половина ХІХ ст. – початку ХХ ст.)

Угода 1867 р. Створення апарату влади і управління. Конституція 1867 р. Роль національного питання у політичному житті Австро-Угорщини. Політичні партії та їхні програми. Економічний розвиток Австро-Угорщини у 1867-1900 рр.: промисловість, аграрні відносини, торгівля, транспорт. Політика Австро-Угорщини на Берлінському конгресі 1878 р. Союз Австро-Угорщини з Німеччиною і Італією. Політика уряду Тааффе. Зростання національно-визвольного руху у 90-ті роки. Робітничий рух в Австрії і Угорщині у 70-90-х рр. ХІХ ст. Боротьба за введення загального виборчого права. Стан промисловості, аграрні відносини Австро-Угорщини на початку ХХ ст. Криза дуалізму на початку ХХ ст. Період правління коаліції 1907-1910 рр. і розпад коаліції. Загострення кризи дуалізму напередодні першої світової війни 1910-1914 рр. Страйковий рух в Австро-Угорщині на початку ХХст. Боротьба за загальне виборче право. Політика Австро-Угорщини на Балканах. Боснійська криза. Піднесення визвольного руху в Боснії і Герцеговині. Проблеми історії Австро-Угорщини в історіографії. Культурний розвиток Австро-Угорщини в останній третині ХІХ – на початку ХХст. Наука. Освіта. Література. Г. Гофман-сталь. Е. Аді. М. Бабіч. Ф. Кафка. Образотворче мистецтво. Музика. Г. Малер. Ф. Ліст. Ф. Еркель.

ІТАЛІЯ (другої половина ХІХ ст. – початку ХХ ст.)

Політичні наслідки об'єднання Італії. "Права" при владі. Соціально-економічний розвиток Італії у роки правління "правої". Прихід до влади «лівої» та її правління. Політична криза 90-х рр. Зовнішня політика Італії. Франко-італійські суперечності і вступ Італії у Троїстий союз. Особливості економічного розвитку Італії на початку ХХст. Перше дворіччя «ліберальної ери». С. Санніно. Загострення політичної боротьби. Діяльність уряду Джолітті. Новий етап ліберальної ери. Політична боротьба 1905-1909 рр. Проблеми взаємовідносин

ліберальної держави з Ватиканом. Робітничий рух в Італії на початку ХХст. Зовнішня політика Італії. Суперечності між Італією і Австро-Угорщиною. Відхід Італії від Троїстого союзу. Угода Італії з Францією, договір з Росією. Італо-турецька війна 1911-1912 рр. Історії Італії останньої третини ХІХ – початку ХХ ст. в історіографії. Культура Італії. Наука і техніка. Г. Марконі. Філософська думка. Б. Кроче. В. Парето. Розвиток фізики і хімії. Футуризм в італійському образотворчому мистецтві. У. Боччоні. Д. Северіні. Література. Л. Піранделло. Ф.Т. Марінетті. А. Фогаццаро.

ІСПАНІЯ (другої половина ХІХ ст. – початку ХХ ст.)

Революція 1868-1873 рр. в Іспанії. Унітарії і федералісти. Анархізм в Іспанії. Друга реставрація Бурбонів. Церква в Іспанії. Політичні партії дворянства і буржуазії. Економічний розвиток Іспанії у 1870-1918 рр. Іспано-американська війна 1898 р. Іспанська соціалістична партія. Пабло Углесіас. Анархо-синдикалізм в Іспанії. Страйкова боротьба в Іспанії на початку ХХ ст. Національно-визвольний рух в Каталонії. Політика Іспанії у Марокко. Позиція Іспанії у першій світовій війні. Розвиток іспанської культури в останній третині ХІХ- на початку ХХст.

БЕЛЬГІЯ, НІДЕРЛАНДИ І ШВЕЙЦАРІЯ (другої половина ХІХ ст. – початку ХХ ст.)

Бельгія. Економічний і політичний розвиток Бельгії в останній третині ХІХ- на початку ХХст. Політичні партії, їхні програми. Роль клерикалізму. Фламандський рух. Профспілковий і кооперативний рух. Колоніальна політика Бельгії. Бельгія у роки першої світової війни.

Нідерланди. Економічний розвиток Голландії в останній третині ХІХ – на початку ХХ ст. Політичний лад. Політичні партії. Виборча реформа 1896 р. Голландія у роки першої світової війни.

Швейцарія. Економічний і політичний розвиток Швейцарії в останній третині XIX – на початку XX ст. Політичні партії. Роль клерикалізму в політичному житті країни. Заснування національного банку Швейцарії.

СКАНДИНАВСЬКІ КРАЇНИ І ФІНЛЯНДІЯ (другої половина XIX ст. – початку XX ст.)

Швеція. Економічний розвиток Швеції в останній третині XIX ст. Розвиток промисловості. Становище селянства. Еміграція. Військова та податкові реформи 1885 р. Посилення німецького впливу. Соціально-економічний розвиток Швеції на початку XX ст. Боротьба за загальне виборче право. Конфлікт з Норвегією. Розрив унії. Робітничий рух. Введення загального виборчого права. Уряд Стаафа. Політичне життя Швеції напередодні першої світової війни.

Норвегія. Економічний розвиток Норвегії наприкінці XIX- на початку XX ст. Боротьба Норвегії за посилення її впливу в рамках унії. Ліві при владі. Рух за загальне виборче право. Боротьба за самостійну зовнішню політику Норвегії. Вплив англійського капіталу на економіку Норвегії. Конфлікт зі Швецією. Розрив унії. Карлштадтська угода. Буржуазно-демократичні реформи. Вибори 1912 р. Уряд Кнутсона. Розвиток норвезької культури. Наука і освіта. Література. Г. Ібсен.

Фінляндія. Економічний і соціально-політичний розвиток Фінляндії наприкінці XIX – на початку XX ст. Конституція 1906 р. Фінляндія напередодні першої світової війни.

СПОЛУЧЕНІ ШТАТИ АМЕРИКИ в останній третині XIX – на початок XX ст.

Завершення "реконструкції" Півдня. Подальше заселення США емігрантами з інших країн і освоєння Заходу. Економічний розвиток США наприкінці XIX ст. Промисловість. Сільське господарство. Концентрація виробництва і капіталу. Розвиток державного апарату. Партії та їхні програми. Партійно-політична боротьба. Політичні

скандали 1876 р. Негритянське питання. Розвиток робітничого і соціалістичного руху у 70-80-х рр. ХІХст. Створення «Ордену лицарів праці» і Американської федерації праці. Боротьба за 8-годинний робочий день. Демократи при владі. Президентство Клівленда. Республіканські президентства Гаррісона і Маккінлі. Монетно-тарифне питання. Чотири нових штати. Зовнішня політика США в останній третині ХІХ ст. Перша панамериканська конференція. Політика США у країнах Латинської Америки. Іспано-американська війна 1898 р. Стан економіки США на початку ХХст. Політичний розвиток США. Республіканці при владі. Реформи адміністрації Т. Рузвельта 1906-1908 рр. Політична криза і вибори 1912 р. Соціально-політичні теорії початку ХХ ст. Дж.- А. Сміт. Г. Кроулі. Президентство В. Вільсона. Внутрішня політика США напередодні першої світової війни. Робітничий рух на початку ХХст. Зовнішня політика США у 1900-1914 рр. Експансія у країни Латинської Америки. Панамський канал. Панамериканський союз. Політика у Китаї, Кореї, Японії. Культура США в останній третині ХІХ- на початку ХХст. Наука і освіта. Філософія і історія. Ч. Пірс. В. Джемс. Г. Адамс. Ф. Тернер. Технічні винаходи. Г. Белл. Т. Едісон. А.Б. Строуджер. Образотворче мистецтво. Т. Ейкінс. А. Райдер. В. Хомер. Американський напрям в архітектурі. Чикагська школа. Реалістичні тенденції у літературі. Г. Джеймс. Д. Лондон. М. Твен. Т. Драйзер. Письменники «традиції витонченості» Т. Одріч. Б. Тейлор. Музика. Театр.

КРАЇНИ ЛАТИНСЬКОЇ АМЕРИКИ (другої половина ХІХ ст. – початок ХХ ст.)

Загальні риси розвитку країн Латинської Америки в останній третині ХІХ- на початку ХХст. Боротьба між розвиненими європейськими країнами і США за панівні позиції у країнах Латинської Америки.

Аргентина. Політичний розвиток Аргентини в останній третині ХІХст. Президентство Д. Сарм'єнто. Посилення позицій англійського капіталу. Президентство Н. Авельянеди. Розвиток промисловості і

сільського господарства Аргентини на початку ХХст. Повстання 1890 і 1893 рр. Політичні партії, їх боротьба за владу. Робітничий рух. Введення загального виборчого права у 1912 р.

Бразилія. Політичний розвиток Бразилії у 70-80-х рр. ХІХст. Аболіціонізм у Бразилії у 80-х рр. Скасування рабства. Встановлення республіки. Конституція 1890 р. Розвиток промисловості і сільського господарства. Боротьба селян у 90-ті роки. Вчення Конселейру. Робітничий і профспілковий рух. Селянське повстання на півдні країни у 1902-1916 рр.

Чилі. Перша і друга тихоокеанські війни. Посилення позицій Англії у Чилі. Президентство Бальмаседи. Заколот 1893 р. Економічний розвиток Чилі. Політичні партії. Розвиток робітничого і профспілкового руху на початку ХХст.

Куба. Боротьба кубинського народу за незалежність у 80-90-х рр. Х. Марті. А. Масео. Іспано-американська війна 1898 р. Економічний розвиток Куби на початку ХХст. Створення Кубинської республіки у 1902 р. Договір 1903 р. між Сполученими Штатами і Кубою. Політичні партії та їхні програми. Втручання США у кубинські справи.

Мексика. Економічний і соціально-політичний розвиток Мексики наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. Залежність Мексики від англійського й американського капіталу. Мексиканська революція 1910-1917 рр. Інтервенція Англії і США у Мексику в 1914-1916 рр. Конституція 1917 р.

I та II ІНТЕРНАЦІОНАЛИ

Діяльність I Інтернаціоналу після Паризької комуни. Лондонська конференція. Гаазький конгрес. Перенесення Генеральної ради I Інтернаціоналу у США. Розпуск I Інтернаціоналу.

Історичні передумови створення II Інтернаціоналу. Найважливіші рішення Паризького, Брюссельського, Цюрихського і Лондонського конгресів. Партії II Інтернаціоналу. Паризький конгрес 1900 р., боротьба з приводу «казусу» Мільерана. Амстердамський конгрес II Інтернаціоналу. Революція 1905-1907 рр. у Росії і європейська соціал-

демократія. Копенгагенський конгрес. Базельський конгрес і маніфест проти війни. Боротьба течій у соціал-демократичних партіях II Інтернаціоналу на Ціммервальдській і Кінтальській конференціях. Ціммервальдське об'єднання. Пацифізм. Історіографія історії I і II Інтернаціоналів.

МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ. **(другої половина XIX ст. – початок XX ст.)**

Співвідношення сил у Європі після франко-пруської війни. Боротьба Німеччини за гегемонію в Європі. Договори між Німеччиною та іншими державами у 70-80-х рр. XIX ст. Загострення російсько-німецьких суперечностей. Підписання франко-російського союзу. Англо-французькі суперечності. Активізація зовнішньополітичної діяльності Німеччини, США, Японії у 80-90-х рр. XIX ст. Англо-німецькі суперечності на кінець XIX ст. Боротьба за переділ Далекого Сходу на початку XIX ст. Англо-японський військовий союз. Позиції Англії і США у період підготовки російсько-японської війни і під час неї. Фактичний вихід Італії із Троїстого союзу. Англо-французька угода 1904 р. Вплив російсько-японської війни на міжнародні відносини. Бьоркський договір 1905 р. Марокканська криза 1905 р. Альхесіраська конференція. Англо-російська угода 1907 р. Боснійська криза. Угода Росії з Італією. Потсдамська угода. Друга марокканська криза. Італо-турецька війна. Англо-німецькі переговори про морські озброєння. Балканські війни. Військово-стратегічні плани країн Троїстого союзу і Антанти. Сараєвське вбивство і червнева криза 1914 р.

Історичні дослідження з історії міжнародних відносин цього періоду.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 3.

Країни Азії та Африки в ХІХ – на початку ХХ ст.

ОСМАНСЬКА ІМПЕРІЯ

Османська імперія в ХІХ – початку ХХ ст. Реформи Селіма ІІІ і боротьба в середині правлячого класу. Соціально-політичне і економічне становище Османської імперії на початку ХІХст. Маніфест 1839 р, і перший період танзимату. Східна війна 1853-1856 рр. Перші кабальні позики як засіб подальшого посилення економічної і політичної залежності Османської імперії від західних держав. Східна криза 1875-1876 рр. Конституційний рух та діяльність «нових османів». Російсько-турецька війна 1877-1878 рр. Складання революційної ситуації в країні. Організація «Єднання та прогрес». Початок революції. Підсумки та історичне значення революції 1908 р. в Туреччині. Перша Балканська війна 1912-1913 рр. Державний переворот 1913 р. Друга Балканська війна. Встановлення влади молодотурецького тріумвірату. Енвер-паша. Талаат-паша. Джемаль-паша. Підготовка Османської імперії до війни. Арабський світ у складі Османської імперії.

ІРАН

Соціально-економічний устрій Ірану на початку ХІХ ст. Утвердження династії Каджарів та її перші кроки у зовнішній політиці. Боротьба Англії, Франції та царської Росії за вплив у Ірані на початку ХІХст. Перша і друга російсько-іранські війни. Англо-іранський торговий договір 1841 р. Причини, характер, рушійні сили бабідських повстань. Причини поразки повстань і їх значення. Зародження бехаїзму. Поглиблення соціально-економічної та політичної кризи в Ірані на середину ХІХст. Посилення залежності Ірану від Англії, Франції та царської Росії. Культура Ірану у ХІХ столітті. Іран на початку ХХ ст., об'єктивні передумови іранської революції, її характер і рушійні сили. Початок революції, її періодизація. Угода 1907 р. між російським царизмом і Англією. Інтервенція російського царизму та

англійського імперіалізму і поразка Іранської революції. Причини поразки і значення революції.

АФГАНІСТАН нового часу

Розпад держави Надір-шаха і утворення афганської держави (1747 р.). Ахмад-хан Абдалі – засновник династії Дуррані. Соціально-економічний лад Дурранійської держави у другій половині XVIII ст. Завойовницькі походи Ахмад-шаха. Розпад Дурранійської держави. Англійська агресія в Афганістані. Об'єднавча політика Дост Мухаммеда. Проголошення Дост Мухаммеда еміром Афганістану (1834 р.). Встановлення влади нової Баракзайської династії. Перша англо-афганська війна і Гандаманський договір. Друга англо-афганська війна і її результати. «Лінія Дюранда» і розкол країни. Афганістан на початку XX ст., зародження руху молодозафганців.

ПІВНІЧНИЙ ТА ПІВДЕННИЙ КАВКАЗ (XIX – початок XX ст.)

Кавказ, його історія і специфіка. Населення Кавказу. Географія Кавказу. Зв'язки Кавказу і Московської держави, Російської імперії в XVI-XVIII ст. Перський похід Петра I. Суспільна організація народів Північного Кавказу. Кавказька війна 1817-1864 рр. Імамат Шаміля. Геноцид народів Кавказу. Мухаджирство. Інтеграція Північного Кавказу до складу Російської імперії.

Поняття Південного Кавказу. Загальна характеристика регіону, його історія. Грузія періоду роздробленості. Приєднання Грузії до Росії. Російсько-турецькі і російсько-іранські війни і долі народів Південного Кавказу. Вірменія у складі Османської імперії та держави Сефевідів. Інтеграція Вірменії в соціально-економічну систему Російської імперії. Азербайджан у складі держави Сефевідів. Соціально-економічний та політичний розвиток Азербайджану у складі Російської імперії.

ЦЕНТРАЛЬНА АЗІЯ ТА КАЗАХСТАН

Центральна Азія в умовах міжусобиць і нестабільних державних утворень. Етнічні процеси в регіоні. Зв'язки з Росією. Прийняття у підданство Росії. Бухарське ханство. Кокандське ханство. Хівинське ханство. Боротьба Великої Британії і Росії за Центральну Азію. Завоювання Центральної Азії Російською імперією. Інтеграція Народів Центральної Азії до соціально-економічної системи Російської імперії.

ІНДІЯ під владою британської корони

Промислова революція в Англії і посилення колоніальної агресії англійської буржуазії. Підкорення Раджастхану, Ассаму і Сінду. Пенджаб у першій половині ХІХст. Англо-сикхські війни і остаточне підкорення Індії. Британська адміністрація і місцеві князівства. Характер земельних реформ англійських колонізаторів. Перетворення Індії в ринок збуту та аграрно-сировинний придаток капіталістичної Англії. Індійська національна культура у ХVІІІ-ХІХ століттях. Національне повстання 1857-1859 рр. у Індії. Причини, характер і рушійні сили повстання, його початок і хід. Нана Сахіб і інші вожді повсталих. Роль народних мас. Причини поразки і значення повстання 1857-1859 рр. Індія в останній третині ХІХст. Двоїстість англійської політики в Індії. Поява капіталістичної промисловості. Формування національної буржуазії, її нерівноправне становище. Індійський національний конгрес. М. Ганді. Індія на початку ХХ ст. Зростання революційної напруги в країні. Поділ Бенгалії, початок революційного піднесення, лозунги «сварадж» і «свадеші». Тактика англійських колоніальних властей – розпалювання індо-мусульманської ворожнечі. Причини поразки революційних виступів і їх значення. Англійська політика в Індії 1909-1913 рр.

ФРАНЦУЗЬКИЙ ІНДОКИТАЙ

Країни Індокитаю на початок ХІХ ст. Захоплення Францією Південного В'єтнаму. Лаос у ХІХ ст. Проникнення французьких

колонізаторів до Північного В'єтнаму. Китайсько-французька війна 1884-1885 рр. та остаточне захоплення В'єтнаму Францією.

Початковий етап французького колоніального панування. Встановлення французького протекторату над Камбоджею. Утворення і перший період існування Індокитайського Союзу (1887-1899 рр.). Боротьба народів Індокитаю проти французьких колонізаторів наприкінці XIX – початку XX ст.

БІРМА І ТАЇЛАНД нового часу

Загальна характеристика народів і держав Південно-Східної Азії. Боротьба Бірми і Сіаму за домінування в регіоні. Політика Великої Британії і Франції в регіоні. Англо-бірманські війни. Бірма як провінція Британської Індії. Таїланд (Аютія, Сіам) на початку нового часу. Європейські держави та Сіам. Зміцнення Сіаму в XIX ст. Реформи. Модернізація економіки та соціальних відносин. Поділ Сіаму на сфери впливу між Францією і Великою Британією.

ІНДОНЕЗІЯ (колонія Голландська Індія)

Суспільний лад, економіка і культура Індонезії до приходу європейців. Держави Яви Матарам і Бантам. Державні утворення за межами Яви. Португальська і голландська агресія проти Індонезії і початок територіальних загарбань. Політика голландських колонізаторів і народів повстання на островах у XVII і XVIII ст. Початок занепаду голландської Ост-Індської компанії та її ліквідація. Особливості голландської колоніальної політики в Індонезії в період промислового капіталізму. Повстання Діпо Негоро. «Система культур». Завершення завоювання Індонезії голландськими колонізаторами. Зміна методів колоніальної експлуатації Індонезії та народні повстання у другій половині XIX ст. Діяльність організацій «Буді Утомо» і «Сарекат Ісламі».

КИТАЙ у ХІХ – на початку ХХ ст.

Промислова революція на Заході і прагнення капіталістичних держав до нових колоніальних загарбань на Сході. Англія і Китай на початку ХІХст., намагання відкрити країну і китайський ринок. Роль торгівлі опіумом і загострення внутріполітичного становища в Китаї. Лінь Цзесюй. Англо-китайський конфлікт і перша опіумна війна 1840-1842 рр. Хід війни і поразка Китаю. Нанкінський договір, договори з США, Францією 1843-1844 рр. Наслідки насильницького «відкриття» Китаю. Селянська війна тайпінів Релігійні забарвлення руху. Хун Сюцюань. Початок селянської війни, її рушійні сили та етапи. Взяття Нанкіна і проголошення Тайпін тянго. «Закон про землю» Небесної династії – основний документ тайпінів, утопічність його ідей. Організація держави тайпінів, їх заходи в галузі освіти та культури, життя народних мас. Втручання іноземних держав – Англії, Франції, США у внутрішні справи Китаю. Друга опіумна війна. Початок перетворення країни в напівколонію. Криза в таборі тайпінів і події 1856 р. в Нанкіні. Другий етап селянської війни та англо-французька інтервенція проти тайпінів. Позиція США. Опір тайпінської армії і похід Лі Сючена. Причини поразки і значення селянської війни тайпінів. Політика «самопосилення». Розвиток капіталізму в Китаї та його особливості. Зовнішня політика Цінської династії в останній третині ХІХ ст. Агресія Франції і втрата Китаєм впливу у В'єтнамі. Імперіалістична агресія і японо-китайська війна. Поділ Китаю на сфери впливу. Виникнення буржуазно-національного руху. Кан Ювей і реформаторський рух. «Сто днів реформ». Початок діяльності Сунь Ятсена. «Товариство відродження Китаю». Історичне значення реформаторського руху. Культура Китаю в ХІХ ст. Загострення суспільно-політичної обстановки в Китаї в результаті імперіалістичної агресії. Причини, характер, рушійні сили та особливості повстання іхетуанів. Інтервенція восьми держав проти повсталих. Заключний протокол 1901 р. Повстання в Учані і початок Сінхайської революції, її рушійні сили і характер. Проголошення республіки і формування тимчасового республіканського уряду. Скликання парламенту і

обрання Сунь Ятсена тимчасовим президентом республіки. Імперіалістичні держави і китайська революція. Зречення Цінської династії і передача влади Юань Шікаю. Поразка революції, її підсумки і значення. Диктатура Юань Шікая і боротьба за ліквідацію республіканської конституції. Утворення партії Гоміньдан. «Друга революція».

КОРЕЯ

Корея напередодні вторгнення іноземних колонізаторів. Криза феодалних порядків. Зовнішня політика та "закриття" країни. Насильницьке відкриття країни і перші наслідки цього акту. Початок проникнення іноземного капіталу. Виступи народних мас проти іноземців та феодалного гніту. Програма реформаторів і причини їх невдачі. Причини і характер селянської війни 1893-1894 рр. та її результати. Загострення японо-китайських суперечностей у Кореї та переростання їх у воєнні дії. Японо-китайська війна, її характер та наслідки. Зміцнення позицій Японії в Кореї.

ЯПОНІЯ в ХІХ–на початку ХХ ст.

Наслідки "закриття" країни. Японія на початку ХІХ ст.: формування в надрах феодалної Японії капіталістичного укладу. Криза токугавського режиму. Селянські і міські повстання. Опозиція буржуазії і частини дворян. Насильницьке "відкриття" Японії США. Нерівноправні договори, російсько-японські відносини. Революційна ситуація в Японії в 60-х рр. ХІХст. Характер і рушійні сили революційної боротьби. Імператорська влада і сьогунат. Громадянська війна і ліквідація сьогунату. Буржуазні реформи першого імператорського уряду. Реформи в сфері освіти, адміністративного устрою. Незавершений характер буржуазної революції в Японії. Характер і особливості капіталістичної індустріалізації Японії. Дзайбацу. Роль держави у розвитку промисловості. Збереження феодалних пережитків на селі. Виникнення політичних партій та вимоги політичних реформ у країні. Конституція 1889 р. Зовнішня політика Японії. Агресивні плани щодо

Кореї та Китаю. Японо-китайська війна 1894-1895 рр. і її вплив на розвиток японського капіталізму. Японія на початку ХХст. Ріст японських монополій і їх особливості, концерни. Англо-японський союз і позиція США. Російсько-японська війна і Портсмутський мир. Анексія Кореї. Загострення міжімперіалістичних суперечностей на Далекому Сході.

АФРИКА в ХІХ – на початку ХХ ст.

Північна Африка на початок ХІХст. Захоплення Францією Алжиру і визвольна боротьба алжирського народу. Абд-аль-Кадір. Реформи Мухаммеда-Алі. Військовий конфлікт з султаном, втручання європейських держав і його наслідки. Будівництво Суецького каналу. Закабалення Єгипту іноземним капіталом. Економічний та соціально-політичний розвиток Єгипту в останній третині ХІХст., реформаторський рух. Національно-визвольна боротьба 1879-1832 рр. і окупація Єгипту Англією. Політичний розвиток Судану, народне повстання і створення держави махдистів. Загарбання Східного Судану англійцями. Англо-єгипетський кондомініум щодо Судану. Народи Тропічної і Південної Африки на поч. ХІХ ст. Колоніальні захоплення європейців епохи домонополістичного капіталізму та опір африканських народів. Вплив колоніальної політики європейських держав на розвиток Тропічної та Південної Африки. Роботоргівля та її наслідки. Утворення Республіки Ліберії та її розвиток. Боротьба за централізацію в Ефіопії. Англійська агресія та її наслідки. Колоніальний розподіл Африки. Проникнення європейських держав і США у країни Магрибу. Поділ Тропічної та Південної Африки в кінці ХІХ ст. Визвольна війна зулусів на чолі з Кетчвайо. Війна матабеле і машона на чолі з Лобенгулою проти англійських колонізаторів. Підкорення Нігерії та Гани. Опір народів Гвінеї та інших країн Західної Африки французьким колонізаторам. Міжімперіалістичні суперечності на початку ХХ ст. та їх вплив на арабські країни і народи Африки. Остаточний поділ Африканського континенту між Англією, Францією та Німеччиною. Англо-бурська війна 1899-1902 рр. Анексія

бурських держав Великобританією. Італійська агресія проти Лівії напередодні Першої світової війни. Колоніальна політика великих держав на Африканському континенті, форми і методи експлуатації підкорених народів. Захоплення земель і створення плантаційного господарства. Політична ситуація на Півдні Африки в перше десятиріччя ХХст. Національно-визвольний рух народів Африки. «Акт про Південну Африку». Утворення Південно-Африканського Союзу (1910).

СТРУКТУРА ЗАЛКОВОГО КРЕДИТУ

Тема	Кількість годин, відведених на:			
	Лекції	Семінарські заняття	Самостійна робота	Індивідуальна робота
Змістовий модуль 1. Країни Європи та Америки на початок та середину XIX століття.				Підготовка та захист навчального проекту (ІНДЗ)
	22	24	89	
Тема 1. Війна за незалежність в Латинській Америці	2	2	2	
Тема 2. Міжнародні відносини першої половини XIX ст.	2	2	2	
Тема 3. Європа у 1815-1847 рр.	2		5	
Тема 4. Революції 1848-1849 рр. в Європі.			10	
Тема 5. США в першій половині XIX ст.	2		5	
Тема 6. Європа у 50-60-х рр. XIX ст.		2		
Тема 7. Об'єднання	2	2	2	

Тема	Кількість годин, відведених на:			
	Лекції	Семінарські заняття	Самостійна робота	Індивідуальна робота
Італії та Німеччини.				
Тема 8. Розвиток країн Латинської Америки у першій половині XIX ст.			10	
Змістовий модуль 2. Європа і Сполучені Штати Америки наприкінці XIX – на початку XX ст.				
Тема 9. Європейські країни в другій половині XIX – початку XX ст.	2		5	
Тема 10. Сполучені Штати Америки в другій половині XIX – початку XX ст.	2	2	2	
Тема 12. Латинська Америка в другій половині XIX-початку XX ст.		2	4	

Тема	Кількість годин, відведених на:			
	Лекції	Семінарські заняття	Самостійна робота	Індивідуальна робота
Тема 13. I-й та II-й Інтернаціонали та інші міжнародні рухи			10	
Тема 14. Міжнародні відносини другої половини XIX-початку XX ст.	2	4	2	
Змістовий модуль 3. Країни Азії та Африки у XIX – на початку XX ст.				
Тема 15. Країни Близького та Середнього Сходу в XIX-на початку XX ст.			10	
Тема 16. Кавказ та країни Центральної Азії			10	
Тема 17. Індія та країни Південно-східної Азії в новий час.	2	2	2	

Тема	Кількість годин, відведених на:			
	Лекції	Семінарські заняття	Самостійна робота	Індивідуальна робота
Тема 18. Китай та Корея в ХІХ – на початку ХХ ст.	2	2	2	
Тема 19. Японія в ХІХ-початку ХХ ст.	2	2	2	
Тема 20. Африка в ХІХ – на початку ХХ ст.		2	4	
Усього годин	22	24	89	

САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ

Самостійна робота студентів проводиться у формі вивчення окремих теоретичних питань по запропонованій літературі або самостійного вирішення задач з подальшим їх обговоренням на аудиторних заняттях.

Необхідно планувати самостійну підготовку так, щоб прослуховування матеріалів лекційних занять відбувалося після проведення самостійної теоретичної підготовки. У такому разі відбувається не тільки розуміння прослуханого матеріалу, але й з'являється можливість задати питання, що сприяє кращому закріпленню отриманої інформації. Підготовка до семінарських занять повинна включати в себе не лише у пошуку необхідних матеріалів для складання свого виступу на практичному занятті, але й питань, що викликали певні труднощі при самостійній підготовці.

Самостійна робота повинна сприяти:

- поглибленню та розширенню теоретичних та практичних знань;
- формуванню інтересів до самостійної науково-дослідної роботи;
- оволодінню прийомами процесу пізнання та розвитку пізнавальних здібностей.

Ціллю самостійної роботи студентів є забезпечення якісної підготовки спеціалістів.

Саме тому, серед напрямків самостійної роботи слід виділяти наступні:

1. Робота в бібліотеках

Самостійна підготовка студента до лекцій передбачає його ознайомлення з науковими дослідженнями з відповідних тем та їх рецензування. Рецензії подаються у письмовій формі до початку кожної лекційної теми.

Істотним елементом підготовки до семінарських занять є самостійна робота з науковою літературою.

Крім того формами самостійної роботи можуть бути:

- аналіз історичних джерел
- створення каталогів джерел, літератури, методичних та навчальних посібників, джерел у електронному варіанті
- складання таблиць та графіків
- виконання картографічних завдань

2. Робота з програмами Microsoft Office та у мережі Інтернет, робота з сучасними цифровими навчальними ресурсами та платформами, що забезпечується засобами навчально-наукової лабораторії факультету Філології, історії та політико-юридичних наук, покликана надати студентові додаткову інформацію при підготовці до лекцій та семінарських занять, а також реалізації його навчального проекту.

Індивідуальна робота студентів

Індивідуальна робота студентів передбачає створення умов для найповнішої реалізації творчих можливостей студентів у вигляді

поточних консультацій з подальшим написанням контрольних робіт, складання колоквиумів, написання есе та підготовки і захисту індивідуального курсового проекту.

Курсовий проект

Індивідуальний науково-дослідний курсовий проект повинен бути присвячений одній з тем/проблем курсу (яку студент самостійно обирає за домовленістю з викладачем) і ставити за мету її самостійне поглиблене вивчення та використання отриманих знань для професійних або суспільних потреб. Виконання проекту вимагатиме від студента реалізації особистих здібностей (літературних, мистецьких, технічних) та спеціальних навичок (робота з комп'ютером, аудіо – та відеоапаратурою, пресою, громадська комунікація, обробка статистичних даних тощо).

Критерії оцінки навчального проекту:

- оригінальність ідеї;
- самостійність розробки і виконання;
- змістовність, наукова обґрунтованість;
- якість виконання;
- практична цінність;

Варіанти курсових проектів:

- презентація;
- електронний урок/підручник;
- сценарій рольової гри;
- соціологічне опитування;
- електронний варіант газети/журналу;
- власна стаття чи наукове дослідження;
- фотоальбом (альбом політичних чи історичних карикатур).

Методи навчання: лекції та семінарські заняття з використанням методів активного навчання; індивідуальна робота (консультації);

самостійна робота в бібліотеках і комп'ютерних мережах, підготовка та захист індивідуального науково-дослідного завдання.

Методи оцінювання: робота на практичних заняттях та лекціях, анотація рекомендованої наукової літератури, поточне письмове тестування, підбір рекомендованої літератури до тем, реферат, екзамен.

Розподіл балів, що присвоюються студентам

Підсумкова (загальна) оцінка з курсу є сумою рейтингових оцінок (балів), одержаних за окремі оцінювані форми навчальної діяльності, обрані студентом:

Підготовка та робота на семінарах – 0 – 60 балів

Індивідуальний науково-дослідний проект – 0 -10 балів

Екзамен – 30 балів

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	Відмінно	зараховано
82-89	B	Добре	
74-81	C		
64-73	D	Задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

1. Плани та методичні рекомендації до практичних занять

Навчальний курс «Нова історія країн Європи, Америки, Азії та Африки» призначений для студентів III курсу денної і заочної форми навчання історико-юридичного факультету. Згідно з навчальним планом, на курс нової історії відведено 22 години лекцій і 24 години семінарських занять та 89 годин відводиться на самостійну роботу студентів.

За вже усталеною у вітчизняній історичній науці традицією, хронологічними рамками другого періоду нової історії є час від завершення наполеонівських війн та становлення нової системи міжнародних відносин до початку першої світової війни 1914 р. Саме цим визначається і тематика як лекційного, так і семінарського курсів нової історії зарубіжних країн.

Предметом вивчення курсу нової історії зарубіжних країн є історія перемоги та розвитку індустріального суспільства, процесу формування сучасних націй і держав, створення фундаментальних основ політичного, економічного та духовного життя найрозвиненіших країн.

Семінарські заняття посідають важливе місце серед різноманітних форм організації навчальної роботи вищої школи. Основною формою і визначальною ознакою семінарських занять з історії є самостійна робота студентів над певним навчальним матеріалом, передбаченим програмою, виступи з рефератами і повідомленнями, обговорення їх під керівництвом викладача.

Підготовка студента до семінарського заняття з нової історії включає:

- докладне ознайомлення з планом заняття та доданим до нього списком джерел та літератури;
- попередній перегляд і читання відповідних розділів з вузівського підручника історії;
- читання обов'язкового кола джерел та монографічної літератури, їх конспектування та виписування необхідних цитат;

- перегляд і читання додаткової літератури (словники, довідники, покажчики) для з'ясування окремих деталей питання, що вивчається;
- складання розширеного плану свого виступу на семінарі;
- підготовка реферату.

Успішна підготовка студента до семінарських занять потребує сумлінної самостійної роботи над відповідною літературою.

Готуючись до семінару, студенти не повинні забувати, що виступ на семінарі не повинен перевищувати 10-12 хв., а доповнення – 7-8 хв. Успіх семінару, його ефективність значною мірою залежить від повноти висвітлення внесених до плану питань, від зацікавленої участі студентів.

Методичні рекомендації та робота на семінарських заняттях дозволять поглибити теоретичні знання студентів, отримані ними в ході слухання лекцій з курсу нової історії, закріпити вміння працювати з історичними документами та дослідженнями, з історичними картами і довідковою літературою тощо.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 1

Війна за незалежність в Латинській Америці (2 год.)

1. Початок війн іспанських колоній за незалежність (1810-1815 рр.)
2. Розгром іспанських колонізаторів та їх вигнання з Американського континенту (1816-1826 рр.):
  - а) діяльність С. Болівара;
  - б) визволення Перу і закінчення війни;
  - в) визволення Мексики.
3. Підсумки та історичне значення війни за незалежність іспанських колоній.

Методичні рекомендації:

Мета заняття – проаналізувати етапи становлення і проголошення незалежності держав Латинської Америки, їх початковий етап боротьби (1810-1815 рр.), здобутки і втрачені можливості латиноамериканських країн, наслідки війни з Іспанією у 1816-1826 рр., наголосити на

виключній ролі особистісного фактору в ході державотворчих процесів, вказати на головні підсумки та історичне значення війни за незалежність іспанських колоній.

При розгляді першого питання слід акцентувати увагу на особливостях соціально-економічного та політичного розвитку іспанських колоній в Латинській Америці в кінці XVIII – на початок XIX ст. Показати, яким чином війни і революції, що точилися на європейському континенті, сприяли поглибленню кризи колоніальної економіки. Дослідити, які внутрішні фактори сприяли зростанню опозиційних настроїв серед місцевого населення колоній. Необхідно виділити основні райони визвольного руху та охарактеризувати основні періоди цього процесу. З якими труднощами зіткнулися революційні сили. У ході підготовки та висвітлення другого питання студентам необхідно оцінити позитивні зрушення, що мали місце в результаті війни за незалежність в Латинській Америці. Визначити коло питань, що не були вирішені в ході цих подій. Чи погоджуєтесь Ви з твердженням, що війну за незалежність першої чверті XIX ст. в Латинській Америці можна розглядати як незавершену буржуазну революцію? Відповідь на останнє питання передбачає аналіз соціально-економічної та політичної ситуації, що склалася після війни за незалежність в латиноамериканських країнах. Студентам слід охарактеризувати коло питань, навколо яких розгорнулася вперта боротьба в перші десятиліття після війни. Необхідно розкрити причини, які визначили їх економічну і фінансову залежність від іноземного капіталу.

Джерела та література:

1. Головченко В. Регіонознавство: Азія, Африка й Латинська Америка: навчальний посібник. Київ: Дипломатична академія України при МЗС України, 2013. 352 с.
2. Головченко В. Конфліктогенність міжнародних відносин у Латинській Америці: історія й сучасність / Головченко В. // Актуальні проблеми міжнародних відносин. – Випуск 101. – С. 3-12.

3. Іржавська А.П., Терещенко Т.В. Актуальні аспекти історії країн Латинської Америки (XVII – початок XXI ст.): навчально-методичний посібник. Черкаси: ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2015. 140 с.

4. Іржавська А.П., Терещенко Т.В. Історія країн Азії, Африки та Латинської Америки нового часу: навчально-методичний посібник. Черкаси: ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2015. 416 с.

5. Лінч Дж. Революції в Іспанській Америці. 1808-1826. – К., 1979.

6. Поліщук К. Міждержавні конфлікти у Південній Америці: причини, еволюція, стратегії врегулювання // Вісник Львівського університету. Серія; міжнародні відносини. Випуск 30. 2012. – С. 53-66.

7. Престон Д. Латинська Америка. – К., 1949.

8. Фостер У.З. Нарис політичної історії Америки. – К., 1953.

9. Хрестоматія з нової історії / За ред. О.І. Молока та В.О. Орлова. – К., 1954. – Ч. 2: 1870-1918.

10. Torrente M. Historia de la revolucion Hispano-Americana. Madrid, 1829 – 30. Т. 1-3.

11. Calvo C. Anales historicos de la revolucion de la America Latina. Paris, 1864 – 67. Т. 1-5.

12. El movimiento emancipador de Hispanoamerica. Caracas, 1961. Т. 1-4.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 2.

Міжнародні відносини першої половини ХІХ ст. (2 год.)

1. Створення «Віденської системи» та її основні принципи.
2. Створення «Священного Союзу монархів і народів».
3. Стосунки між великими державами в 20-40-і рр. ХІХ ст.

Методичні рекомендації:

Дипломатична історія є доволі складною для сприйняття. Тому тема цього заняття є важливою в плані розуміння ситуації в Європі від закінчення наполеонівських війн до "весни народів" – революцій 1848-

1849 рр. Справа в тому, що система міжнародних відносин, створена у Відні у 1814- 1815 рр., в основних своїх рисах збереглася до революції 1848 -1849 рр. Віденський конгрес завершив період наполеонівських війн і встановив нову систему міжнародних відносин у Європі. Завданнями конгресу були: відновлення на тронах легітимних (законних) монархій, зметених революційною і наполеонівською Францією, зміцнення досягнутих результатів і створення стійких гарантій проти повернення Франції до бонапартистського режиму, задоволення загарбницьких територіальних претензій переможців шляхом переділу Європи і колоній.

Віденський конгрес мав досить важливе значення для зовнішнього життя Європи, оскільки надовго визначив міжнародні відносини європейських держав з домінуванням п'яти великих держав (Росії, Австрії, Англії, Пруссії, Франції) і забезпечив майже сорокарічний європейський мир. "Віденська система" ґрунтувалася на принципах легітимізму (як законності монархічної влади), європейської рівноваги (як балансу сил між великими державами і прагнення сприяти збереженню миру), права втручання (в справи другорядних держав, особливо у випадках революційних рухів).

Для розуміння появи акту «Священного союзу» слід сказати, що його ініціатор Олександр I, бажаючи вберегти Європу від революційних потрясінь, пропонував створити для неї такий державний порядок, який би ґрунтувався на євангельських началах братства, любові і служив би міцною гарантією європейського миру. Насправді ж реально «Священний Союз» став знаряддям боротьби з ліберальними і революційними рухами в Європі. Панівне положення в колоніальному питанні займала Велика Британія, її намагання створити єдиний британський колоніальний простір на деякий час знайшло своє втілення, але це була остання спроба перед значними змінами, які вже стануть очевидними у другій половині XIX ст.

В третьому питанні потрібно концентрувати увагу на яких принципах будувалися відносини європейських монархій у першій половині XIX ст. та визначити, які саме фактори сприяли самоліквідації Священного Союзу. Усі спроби реакції увіковічнити шляхом

насильства феодально-монархічні порядки могли мати лише тимчасовий успіх. Революції безперервно завдавали відчутних ударів по «Віденській системі», а об'єднання Італії і об'єднання Німеччини поставили крапку в її функціонуванні.

Джерела та література:

1. Дебідур А. Дипломатична історія Європи: від Віденського конгресу до Берлінського конгресу (1814-1878): В 2-х т. – Харків, 1995.
2. Зак Л.А. Монархи проти народів. Дипломатична боротьба на руїнах наполеонівської імперії. – К., 1968.
3. Історія ХІХ століття / Під ред. Лавісса и Рамбо. – К., 1940. - Т.3,4,5.
4. Кареев Н. Общий курс истории ХІХвека. – Спб., 1910.
5. Мартене Ф. Собрание трактатов и конвенций, заключенных Россией с иностранными державами; в 14 т. – СПб., 1878,1885. – Т.3, 4, 7.
6. Толстов С. Загальні критерії та методологічні виміри системи міжнародних відносин // Дослідження світової політики: Зб. наук. пр. – Вип. 29. – К.: Ін-т світової економіки і міжнар. відносин НАН України, 2004. – С. 3–27.
7. Хрестоматія по історії міжнародних відносин. – К., 1963.
8. Хрестоматія по новій історії. – К., 1991.
9. Ціватий В.Г. Європейська зовнішня політика доби раннього Нового і Нового часу: проблеми інституціоналізації (теоретико-методологічний аспект) // Науковий вісник Дипломатичної академії України. – К.: «ДЕМІД», 2000. – Вип. 4. – С. 268-274.
10. Ціватий В. Віденський конгрес 1814-1815 рр.: інституціональний вердикт європейського політико-дипломатичного та суспільно-історичного розвитку // Науковий вісник Дипломатичної академії України. – К., 2002.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 3

Чартистський рух в Англії (2 год.)

1. Економічне і політичне становище робітничого класу Англії в першій половині ХІХ ст. Реакційний та реформаторський торизм. Парламентська реформа 1831 р.
2. Виникнення чартизму. Перша петиція та її характер.
3. Боротьба течій в чартистському русі. Друга петиція. Третя петиція.
4. Чартистський рух у 40-х рр. ХІХ ст. Значення чартистського руху.

Методичні рекомендації:

Англія на початку ХІХ ст. увійшла в епоху так званого «реакційного» та «реформаторського» торизму, яка характеризувалася спробою держави регулювати будь-які прояви внутрішнього життя країни. З одного боку це був позитив, тому що в умовах континентальної блокади з боку Франції потрібна була певна регламентація життя, однак з часом торизм став перепорою до економічних нововведень та політичної стабільності.

Створення профспілок, нова виборча система сприяла посиленню позицій буржуазії. В цій темі потрібно пов'язати виникнення чартизму з соціально-економічним змістом епохи. Важливим елементом вивчення чартистського руху є характеристика Вікторіанської епохи, яка призвела до внутрішньої стабілізації в країні, що в цілому і стало головними причинами самоліквідації чартизму як історичного явища. Ознайомтесь з текстами Національних петицій. Спробуйте відповісти на ключові запитання, чому у чартизмі існували різні течії та чим можна пояснити факт так званих сплесків у чартистському русі. При з'ясуванні причин неприйняття парламентом вимог трьох петицій робітників слід мати на увазі, що парламентарі були глухими до бідувань робітників, бо стояли на точці зору невтручання держави в свободу підприємництва. Крім того, англійський парламент просто не міг прийняти на той час такі радикальні вимоги, які висувалися

чартистами. На це потрібен був час і усвідомлення невідворотності виконання цих вимог.

Останнє питання семінару передбачає характеристику не лише складових частин у розвитку країни від: економічного, політичного і соціального розвитку, але і аналіз змін у зовнішній політиці, проведення реформ та остаточне встановлення морського і колоніального панування Англії у світі. Говорячи про значення чартистського руху, слід відзначити, що він не був марною тратою сил. Рух змусив владу взятися за прийняття фабричного законодавства, яке б врегулювало всі аспекти взаємовідносин промислової буржуазії і найманих робітників. Чартизм наблизив Англію до наступних парламентських реформ, які перетворили її в демократичну державу.

Джерела та література:

1. Гаммедж Р. Історія чартизму. – К., 1907.
2. Кувшинська К. Боротьба робітників за політичну свободу в Англії. – К., 1907.
3. Мортон А. Л. Історія Англії / Пер. с англ. – К., 1951.
4. Мортон А.Л., Тейт Дж. Історія англійського робітничого руху 1770 -1920 гг. – К., 1960.
5. Рожков Б.А. Чартистський рух 1836-1854 гг. – К., 1962.
6. Слоссон П. Чартистський рух та причини його занепаду. – К., 1924.
7. Чартизм: Збірник статей. – К., 1963.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 4 Об'єднання Італії та Німеччини (2 год.)

1. Розвиток Італії та Німеччини після поразок революційних рухів 1848 р. (особливості соціально-економічного та політичного становища).

2. «Великонімецький» та «малонімецький» « варіанти об'єднання країни.

3. Концепції та рухи за об'єднання в Італійських землях (рух карбонаріїв, радикальний унітаризм, федеративно-монархічна концепція, «папський варіант», «католицький лібералізм», «П'ємонтський» варіант).

4. Завершення процесів об'єднання (1850-70 рр.). Оцінка історичної ролі та діяльності О. Бісмарка, К. Кавура та Дж. Гарібальді.

Методичні рекомендації:

Підготовку до першого питання потрібно розпочати з визначення характеристики основних тенденцій соціально-економічного розвитку Німеччини та Італії в першій половині XIX ст. Необхідно визначити яке місце займала проблема національної єдності у політичних дискусіях в австрійському та німецькому суспільстві. Які варіанти об'єднання пропонувались. Друге питання варто провести у формі широкої дискусії двох груп студентів, що будуть представляти дві можливі альтернативи. Необхідно визначити аргументи прихильників об'єднання за участю Австрії та аргументи прихильників об'єднання навколо Пруссії. Який варіант, на ваш погляд, більш перспективний і чому. Необхідно звернути увагу на історичні передумови Рісорджемента в Італії. Визначити, яку роль відіграв рух карбонаріїв у процесі об'єднання. У чому слабкість цього руху. Які методи боротьби вони використовували. Необхідно розглянути й інші концепції об'єднання Італії. У сому сильні та слабкі сторони даних концепцій. Який варіант, на ваш погляд, був найбільш реальним та продуктивним. Характеризуючи революційні події в обох країнах, зверніть увагу на спільні та відмінні риси революцій, чому ці революції зазнали поразки, яке значення ці події мали для процесу об'єднання. При підготовці останнього питання необхідно звернути увагу на зовнішньополітичні аспекти об'єднання. Чому у Німеччині перемаг саме малонімецький варіант, а у Італії – «П'ємонтський» варіант. Яку роль відіграла Австрія у цих процесах. Поміркуйте, яке значення мало об'єднання Німеччини та Італії на подальший розвиток Європи та світу.

Джерела та література:

1. Бобилєва С. Й. Історія Німеччини з давніх часів до 1945 року.: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закладів / Дніпропетровський національний ун-т. – Д.: РВВ ДНУ, 2003. – 527 с.
2. Бондаренко І. Про Гарібальді, борця за волю італійського народу. – Одеса, 1908.
3. Варварцев М. Джузеппе Мадзіні, мадзінізм і Україна. К., 2005.
4. Варварцев М.М. Італійці в Україні (XIX ст.): Біографічний словник діячів культури. – К., 1994.
5. Гарібальді Дж. Мемуари. К., 1967.
6. Папенко Н. Реформатор Вільгельмівської епохи: Бернхард Мартін фон Бюлов (1849–1929). Європейські історичні студії. № 15. – К., 2020. С. 118–132.
7. Папенко Н., Папенко Є. Отто фон Бісмарк та створення єдиної Німецької імперії. Етнічна історія народів Європи. Вип. 54. – К., 2018. С. 109–117.
8. Срібняк І. Державотворча діяльність монархів Савойської династії в Італії (1821-1870 рр.) // Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки. Вип.15. – К., 2006. С. 348-361.
9. Срібняк І. Утворення єдиного Італійського королівства (1848-1870) // Гетьманський альманах / Відп. ред. Ю.І. Терещенко. – К., 2002. – Ч.І. – С.95-107.
10. Срібняк І. В. Італія / Italia: короткий нарис історії. Навч. посібник. – Рим-Київ: Consortium scientifico-éducatif international Lucien Febvre, 2019. – 206 с.
11. Срібняк І.В. П'ємонт в італійському національно-визвольному русі. – К., 2001.
12. Троян С.С., Троян П.С. Отто фон Бісмарк і колоніальне питання в Німеччині (1840-1890 рр.) Монографія / – Рівне: РІС КСУ, 2011. – 224 с.
13. Хасанов В. Furor Teotonikus або «Бісмарк, який пережив себе, але не свою велич» // Дзеркало тижня № 38 (566). – 2005.

14. Хлібовська Г.М. Політика соціального реформування в німецькій імперії: витоки, сутність, значення історичного досвіду // Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Історичні науки, Том 33 (72), № 1, 2022. С. 179-184.

15. Чубинський В. В. Бісмарк. Політична біографія. – К., 1989.

16. Aronson, Theo. The Kaisers. London: Cassell, 1971.

17. Craig Gordon. Germany: 1866-1945, Oxford: Clarendon Press, 1978.

18. Croce B. Storia d'Italia dal 1871 al 1915. Bari, 1962.

19. Mack Smith Denis. Italy and Its Monarchy. – 1990.

20. Wolfgang Mommsen. Imperial Germany 1867-1918: Politics, Culture, and Society in an Authoritarian State. (translated by Richard Deveson from Der Autoritäre Nationalstaat) London: Arnold, 1995.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 5

Суспільні організації та рухи у 2-й пол. XIX – поч. XX ст. (2 год.)

1. Анархізм та соціалістичний рух. Течії в соціалізмі. Міжнародні організації робітників.

2. Жіночий рух за політичні права та громадянську рівність. Суфражизм.

3. Пацифістський рух. Гаазькі конференції 1899 та 1907 рр. та їх рішення.

Методичні рекомендації:

Суспільний рухи розуміють як складний вид колективної поведінки, що виникає спонтанно як непередбачувана й потенційно небезпечна для соціальної стабільності реакція маргінальних груп та особистостей на процес швидких соціальних змін, як реакція на проблемну ситуацію. Факт появи та поширення різноманітних суспільних рухів був зумовлений структурними та економічними перетвореннями, через які відбулася криза традиційних політичних інститутів. Поняття «суспільні рухи» було введено в науковий обіг Лоренцом Фон Штайном у середині 40-х рр. XIX ст. для позначення

прагнень пролетаріату до соціальної (а не тільки політичної) революції. Л. фон Штайн поєднав аналіз рухів з ідеєю соціальних реформ з ініціативи держави для того, щоб інтегрувати в політичну систему робочий рух, позбавивши його дестабілізуючого характеру. Саме тому, необхідно звернути увагу на особливості процесів модернізації та індустріалізації, соціальних та культурних змін суспільства, як на одну з головних причин появи та поширення суспільної активності представників «нового середнього класу». Перше питання вимагає від студента широкої орієнтації в тогочасних політичних доктринах. Необхідно порівняти концепції марксизму та анархізму, визначити їх спільне та протилежне, зрозуміти чим вони приваблювали широкі маси. Не слід забувати, що марксизм, хоча й мав широку підтримку, але не був єдиною, монолітною соціалістичною течією. Інші напрямки соціалізму та особливо анархізм, виступали його опонентами. Анархізм з його абсолютною цінністю свободи, коли ніхто не може бути примушений щось робити без своєї попередньої згоди, запереченням необхідності існування інституалізованої влади і проповідування мютюелізму (спільнот заснованих на добровільному співжитті) – до сих пір має своїх прихильників.

При дослідженні соціальних рухів не слід забувати, що значна частина їх прихильників складалася з «периферії» класової системи (робітники, інтелігенція, жінки, молодь). Саме тому, ці рухи значно рідше використовували традиційні політичні канали й механізми прийняття рішень – для них більшою мірою була властива тактика громадянської непокори та мобілізації громадської думки.

При підготовці другого питання студенти зосереджують свою увагу на розгляді «першої хвилі фемінізму» – боротьбі жінок за свої політичні права та рівноправ'я з чоловіками. Необхідно дослідити витоки проблеми, шляхи її вирішення, певні кроки на цьому шляху та їх результати. Не повинно залишитися поза увагою діяльність манчестерської «Суспільно-політичної унії жінок». Це питання варто обговорити у широкому колі із застосуванням різних алгоритмів (питання-відповідь, дискусія).

Активізація пацифістського руху стала наслідком зростання міжнародної напруги, кризи у міжнародних відносинах та назрівання війни. Студенти повинні визначити не лише його причини, а й певні кроки, що були зроблені на цьому шляху. Слід дати відповідь, чому всі зусилля виявилися марними і світову війну не вдалося запобігти.

Джерела та література:

1. Желенін А. С. Політичні прогляди Михайла Бакуніна та Карла Маркса. Порівняльний аналіз. – К.. 1999. 163 с.
2. Неттлау М. Очерки по истории анархических идей. Детройт: Спичка. 1991. 398 с.
3. Скирда А. Индивидуальная автономия и коллективная сила. Обзор либертарных идей и практик от Прудона до 1939 г. Париж: Громада, 2002.
4. Гобсбаум Е. Століття революції. Європа 1789-1848. Пер. с англ. Л. Д. Якуніної. К., 1999. 480 с.
5. Шубін А. В. Соціалізм. «Золоте» століття теорії. – К., 2007.
6. Ельцбахер П. Анархізм. – К., 2009.
7. Эльцбахер П. Суть анархізму. пер. з нім. Б. Яковенко. – К., 2009, 351 с.
8. Амон А. Социализм и анархизм. Социологические этюды / А. Амон. – М.: Заратустра, 1906. – 106 с.
9. Анархизм и революционный синдикализм // Буревесник; пер. с франц. [авт. тексту А. Гроссман]. – Париж, 1907. – № 67. – С. 5-15.
10. Гильом Дж. Анархія по Прудону. – К., 1907. – 211 с.
11. Абрамс Л. Формування європейської жінки нової епохи 1789–1918 / Пер. з англ. Е. Незлобіної. – К., 2011. 408 с.
12. Білявська І.О. Жіноче питання в США у ХІХ ст. (проблеми та течії). У книзі: Американський щорічник. – К., 1982. с. 38-64.
13. Брайсон В. Політична теорія фемінізму // Пер. з англ. О. Ліховської. – К.: Наукова думка, 2001. 304 с.
14. Гафізова Н.Б. Пацифізм у міжнародному жіночому ліберальному русі (кінець ХІХ- початок ХХ століття) // Жінки та європейська культура. – К., 2001.С. 179-183.

15. Гобсбаум Е. Нова жінка. Гендерний підхід: історія, культура, суспільство. – Львів: ВНТЛ-Класика, 2003. С. 74–97.

16. Міжуєв П. Г. Жіноче питання та жіночий рух // Образование: Санкт-Петербург, 1906. № 12.

17. Нестерова С.О. Образ англійської та американської жінки в уявленні сучасників: остання третина ХІХ – початок ХХ століть. – Харків: Фоліо, 2004. 187 с.

18. Woodcock G. Anarchism: A History of Libertarian Ideas and Movements. – N-Y., 1962.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 6

США в останній третині ХІХ – на початок ХХ століття (2 год.)

1. Економічний розвиток США в останній чверті ХІХ – на початку ХХ ст. Причини стрімкого економічного зростання.

2. Політичне життя та суспільні рухи в США. Національне питання.

3. «Справедливий курс» Т. Рузвельта.

4. «Нова демократія» В. Вільсона.

5. Зовнішня політика США у 1880 -х – 1914 рр.

Методичні рекомендації:

Вивчення першого питання слід розпочати з відповіді на питання, чому була завершена Реконструкція Півдня, чи досягла вона своїх результатів? У цьому питанні спробуйте з'ясувати, що нового з'явилося у економічному та політичному розвитку США у в останній третині ХІХ ст. Визначте особливості капіталістичного розвитку США, поміркуйте як освоєння нових вільних земель вплинуло на господарський та політичний розвиток США. Необхідно детально розглянути процеси створення перших монополістичних об'єднань у країні, подумайте яку роль в їх утворенні відігравали політичні інститути. Охарактеризуйте антимонопольний рух в США. Вивчить характер фермерського та робітничого руху в 70-80-х рр. ХІХ ст. та причини перетворення гринбексько-робітничої партії. Необхідно

з'ясувати причини та характер масового робітничого руху в країні в останні десятиліття XIX ст. (рух гренджерів, грінбекерів, їх вимоги, а також фермерські популістські рухи). Необхідно дослідити причини слабкості соціалістичного руху в США, роль емігрантів в соціалістичних організаціях, їх відірваність від представників місцевого робітничого класу.

Питання присвячені висвітленню політичних курсів президентів Т. Рузвельта та В. Вільсона вимагають від студента опрацювання широкого кола історичних джерел та їх правильної інтерпретації. Варто дослідити суть програми «нового націоналізму», її сприйняття пересічними американцями та наслідки для країни. Слід оцінити програму президентства В. Вільсона і довести, що на початок XX ст. у США втілювалися в життя програми прогресивних демократичних реформ, що сприяли вдосконаленню та оздоровленню кредитно-фінансової системи, виборчого права, впровадженню в життя соціальних програм, які позитивно вплинули на подальшу демократизацію країни, на захист свободи особи та свободи конкуренції.

Останнє питання присвячено розгляду перших кроків США на міжнародній арені та поступовому перетворенню їх у «велику» державу. Необхідно прослідкувати, яким чином відбувалася зміна зовнішньополітичних орієнтирів США від «доктрини Монро» до панамериканізму. Студенти повинні назвати основні методи досягнення США своєї мети, охарактеризувати їх стосунки з європейськими державами на даному історичному етапі. Слід зрозуміти, що інтереси США виходили за межі американського континенту. США прагнули панувати в усьому Азіатсько-Тихоокеанському регіоні. Тому потрібно дослідити політику «відчинених дверей» у Китаї, американську експансію в Латинській Америці, зростання військових витрат, політику «великого кийка» та «дипломатію долара».

Джерела та література:

1. Гай-Нижник П. Політичні погляди Вудро Вільсона у допрезидентський період його життя та діяльності. // Наукові записки

Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України, 39, 67-77.

2. Історія США. Нарис. Інформаційне агентство Сполучених Штатів Америки. – К., 1994.

3. Лукач І. Доктрина Монро в зовнішній політиці і дипломатії США: історична ретроспектива // Сполучені Штати Америки у сучасному світі: політика, економіка, право, суспільство: Збірник матеріалів II Міжнародної науково-практичної конференції (15 травня, 2015, м. Львів,). Львів, 2015. С. 199-206.

4. Набока О. Дипломатична місія коменданта М. Перрі на острови Лю Чу у 1852 та 1853 рр. та їх міжнародні наслідки // Американська історія та політика, 2017, № 3. – С. 93-103.

5. Питльована Л. Ю. Прогібіціоністський рух у США: Партія Сухого закону у карикатурі кінця XIX – початку XX ст. // Американська історія та політика: науковий журнал. 2021. № 11. С. 23-33.

6. Питльована Л.Ю. Трагування американської історії у наукових працях Вудро Вільсона. // Військово-науковий вісник, 2010. 14, 211-223.

7. Пронь Т. М. ALTER EGO зовнішньої політики і дипломатії президента США Томаса Вудро Вільсона (1912-1920). // Науковий вісник Ужгородського університету. Сер.: Історія № 2, 2013. С. 62-67.

8. Рахманов О. А. Формування та відтворення буржуазного класу в США / О. А. Рахманов // Український соціум. – 2010. – № 4 (35). – С. 85–96.

9. Тіндалл Дж. Історія Америки [пер. з англ. Л. Притула, Г. Сташків, О. Щур]. – Львів: Літопис. 2010.

10. Хома Н.М. Американський президенціалізм: інститут глави держави в США у персоналіях від зародження до сьогодення: біографічна енциклопедія. – Львів: Новий Світ. 2018.

11. Documents of American history / [Henry Steel Commager]. – New York, 1973. – 640 p.

12. Lipset S.M. The First New Nation: The United States in Historical and Comparative Perspective. – New Brunswick, New Jersey: Transaction Publishers, 2003. – 366 p.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 7

Латинська Америка наприкінці ХІХ – початку ХХ ст. (2 год.)

1. Основні риси й особливості соціально-економічного і політичного розвитку країн Латинської Америки наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст.
2. Війни за незалежність Куби. Іспано-американська війна.
3. Революція 1910-1917 рр. у Мексиці.

Методичні рекомендації:

На початку заняття доцільно вказати на те, що і на рубежі ХІХ – ХХ ст. країни Латинської Америки продовжували залишатися сировинним додатком розвинутих європейських держав і Сполучених Штатів Америки. Водночас, не можна не відзначити позитивних тенденцій, їх соціально-економічного, і меншою мірою, політичного розвитку. По суті, європейські країни і Сполучені Штати проводили політику на включення латиноамериканських держав у сферу свого впливу, в одних випадках – силою, в інших – за допомогою фінансових важелів (йдеться про політику «великого кийка» і політику «долара»). Найбільш яскраво це виявилось щодо Куби та Мексики.

Джерела та література:

1. Берлейн Г. Мексика (страна смут). СПб., 1914.
2. Бойченко А.М. Американська експансія в країнах Латинської Америки як фактор становлення міжамериканської системи відносин (кінець ХІХ – початок ХХ ст.) // Наука. Релігія. Суспільство. № 3. 2012. С. 9-14.
3. Іржавська А.П., Терещенко Т.В. Актуальні аспекти історії країн Латинської Америки (ХVІІ – початок ХХІ ст.): навчально-методичний посібник. Черкаси: ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2015. 140 с
4. Кириченко В.П. Нова історія країн Азії, Африки, Латинської Америки. К.: Либідь, 2002.

5. Космина В. Г. Латиноамериканська цивілізація і «виклики» Заходу (XIX– XX ст.) // Науковий вісник Дипломатичної академії України. 2006. Вип. 12. С. 122–130.
6. Престон Д. Латинська Америка. – К., 1949.
7. Хрестоматія з нової історії /За ред. О.І. Молока та В.О. Орлова. – К., 1954. – Ч.2: 1870-1918.
8. Прядко Т.П. Зародження та розвиток популізму у США та Латинській Америці // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 22. Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін, Вип. 14. 2014.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 8.

Міжнародні відносини 1871-1914 рр. (2 год.)

1. Перегрупування сил в Європі після франко-пруської війни.
2. Складання системи союзів під егідою Німеччини. Троїстий союз.
3. Англо-німецькі суперечності наприкінці XIX ст. Антанта.
4. Гонка озброєнь. Військово-стратегічні плани країн Троїстого союзу й Антанти.

Методичні рекомендації:

Міжнародні відносини останньої чверті XIX ст. пов'язані зі зміною політичної ситуації яка сталася внаслідок франко-пруської війни 1870-1871 рр. Посилення позицій нових європейських імперій – Німецької та Італійської, поступова втрата економічної могутності Англії і Франції призводять до зміни пріоритетів на міжнародній арені. Створюються військово-політичні блоки – Троїстий союз і Антанта.

У другому питанні потрібно звернути увагу на те, що створення військово політичних блоків спричинило низку окремих явищ. Розпочинається процес гонки озброєнь. Все це ставить на порядок денний питання про зміну політичної карти світу. Вивчаючи цю тему зверніть увагу на те які саме економічні, політичні та соціокультурні чинники стали передумовами до Першої світової війни. Проаналізуйте, яку роль відіграли чотири міжнародні кризи на початку XX ст.

Потрібно дати характеристику спробам політичного і економічного реформування у провідних країнах світу. Визначте яку мету вони мали і, які результати були від їх проведення.

Вивчаючи міжнародні кризи початку ХХ ст., проаналізуйте кожен з них: першу та другу марокканські (1906, 1911 рр.), Боснійську (1908-1909рр.) та Балканські війни 1912-1913 рр. Спробуйте визначити головні наслідки цих криз у визначенні причин та передумов Першої світової війни

Джерела та література:

1. Історія дипломатії. Том другий. Дипломатія за нового часу (1872-1919 рр.) / Під ред. акад. В. П. Потьомкіна. Укладачі проф. Хвостов В. М. і проф. Мінц І. І.- К.: Українське вид-во політич. літ-ри, 1948. – 408 с.

2. Коппель О. А., Пархомчук О. С. Міжнародні системи. Світова політика. – К., 2001.

3. Лозинський А.Ф. Важка індустрія і транспорт як основа військово-промислового комплексу Австро-Угорської імперії / А.Ф. Лозинський // Вісник Львівської комерційної академії. Серія – гуманітарні науки. Вип. 12. – Львів : Вид-во ЛКА, 2014. – С. 94-103.

4. Лозинський А.Ф. Організація Австро-Угорського флоту / А.Ф. Лозинський // Наукові записки Тернопільського нац. пед. ун-ту ім. В. Гнатюка. Серія: Історія. – Тернопіль : ТНПУ, 2006. – Вип. 1. – С. 177-186.

5. Лозинський А. Ф. Воєнний потенціал Троїстого союзу і Антанти напередодні Першої світової війни. // Вісник Львівської комерційної акад. Зб. наук. праць. Серія – гуманітарні науки. – Львів : Вид-во ЛКА, 2015. – Вип. 13. – С. 56-61.

6. Монастирьов В. Підготовка до європейської війни та її причини // Військова збірка. – 1914. – № 11. – 187 с.

7. Тейлор А. Дж. Габсбурзька монархія. 1809-1918. Історія Австрійської імперії та Австро-Угорщини / А. Дж. Тейлор. – Львів : ВНТЛ-Класика, 2002. – 260 с.

8. Тейлор А. Дж. П. Боротьба за панування в Європі. 1848-1918. – К., 1958.
9. Троян С.С. «Чи потрібні Німеччині колонії?»: Постановка та еволюція колоніального питання в Німеччині (40-ві – перша половина 80-х років ХІХ ст.): Монографія. – Рівне: РДГУ, 2008. – 112 с.
10. Троян С.С. Англо-франко-німецьке колоніальне протистояння в Африці (остання третина ХІХ ст.). Монографія. Видавничий дім «Кондор», Київ, 2016, 246с.
11. Троян С.С. Німецькі колоніальні товариства (друга половина ХІХ ст.): Монографія. – Рівне: РІС КСУ, 2008. – 60 с.
12. Троян С.С. Німеччина у боротьбі за «місце під сонцем» (колоніальна та «світова політика» в 1884–1900 рр.). Монографія: Видавничий дім «Кондор», Київ 2017, 152с.
13. Цьольнер Е. Історія Австрії / Еріх Цьольнер; наук. ред. В. Расевич; пер. з нім. Р. Дубасевича, Х. Назаркевич, А. Онишка, Н. Іваничук. – Львів: Літопис, 2001. – 712 с.
14. British Documents on the Origins of the War.1898-1914 / G. Gooch and H. Temperley.vol. 11. – London, 1938. – 239 p.
15. KannR.A. A History of the Habsburg empire. 1526-1918. – Berkeley; Los Angeles; London, 1977. – 646 p.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 9

Розвиток культури країн Європи та США в ХІХ – на початку ХХ ст. (2 год.)

1. Загальні риси розвитку культури ХІХ – поч. ХХ ст.
2. Розвиток наукових знань. Основні наукові відкриття.
3. «Золота доба» світової літератури.
4. Основні художні течії ХІХ- початку ХХ ст. Образотворче мистецтво та архітектура.
5. Музика, театр, народження кіно. Інші види мистецтв.

Методичні рекомендації:

В історію світової культури період ХІХ – поч. ХХ ст. увійшов як доба піднесення і розквіту літератури, образотворчого мистецтва, музики та появи нових видів мистецтва (плакатний живопис,

фотографія, цирк, опера). Методикою проведення семінарського заняття може бути робота в малих групах. Окрема група студентів готує загальну відповідь на заплановане питання, а інші члени студентського колективу уточнюють та доповнюють її матеріалами по конкретним персоналіям або напрямкам. Інші студенти задають уточнюючі питання, розширюючи діапазон відповіді. Не зайвим буде підготовка презентацій та їх обговорення в широкому колі дослідників.

Джерела та література:

1. Греченко В.А., Чорний І.В. Світова та українська культура. – К.: Літера ЛТД, 2009.
2. Історія української та зарубіжної культури. Навч. посібн. /Б. І. Білик, Ю. А. Горбань та ін. – К., 2001.
3. Коптева Г. Л. Конспект лекцій з курсу «Історія мистецтв, архітектури та містобудування»: середини ХІХ – початку ХХ ст. – Х.: ХНАМГ, 2012 – 157 с.
4. Культурологія: теорія та історія культури. Навч. посіб / За ред І. І. Тюрменко, О. Д. Горбула. – Київ: Центр навчальної літератури, 2004. – 368 с.
5. Лекції з історії світової та вітчизняної культури: Навч. посібник. Вид. 2-ге, перероб. І доп. / А. Яртися та проф. В. Мельника. Львів: Світ, 2005. – 275-297 с.
6. Подольська Є.А., Лихвар В.Д., Іванова К.А. Культурологія: Навчальний посібник Київ: Центр навчальної літератури, 2003, 396 с.
7. Полікарпов В. С. Лекції з історії світової культури. К.: Знання, 2000. – 359 с.
8. Теорія та історія світової і вітчизняної культури. Курс лекцій. Київ: Либідь, 1993. – 390 с.
9. Українська і зарубіжна культура. Навчальний посібник / Під заг. ред. Заболоцької К. В. – Донецьк: «Східний видавничий дім», 2001. с. 79–102.
10. Фартінг С. Історія мистецтва від найдавніших часів до сьогодення / За загальною редакцією Стівена Фартінга – Х. : Віват, 2019.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 10

Революція Мейдзі і реформи в Японії. (2 год.)

1. Політична криза сьогунату Токугава.
2. Громадянська війна 1863-1867 рр. Революція Мейдзі.
3. Реформи 70-80-х рр. Конституція Японії.

Методичні рекомендації:

Політичні зміни у 1840-1860-х рр. завершилися «Реставрацією Мейдзі» – перетвореннями, в ході яких були створені умови для модернізації країни. «Реставрація» стала результатом складної взаємодії зовнішніх і внутрішніх факторів.

Характеризуючи політичну кризу сьогунату Токугава необхідно з'ясувати весь комплекс соціально-економічних і політичних передумов і факторів, що призвели до кризи. Слід дослідити становище, в якому опинилися різні верстви японського суспільства на середину ХІХ ст. і вказати на всеохопний характер невдоволення та консолідацію опозиційних сил.

При розкритті другого питання плану треба охарактеризувати позиції різних соціально-політичних сил, зокрема самурайства, в подіях «Мейдзі ісін» та місце і роль імператорської влади. При цьому важливо знайти відповідь на питання – чому сьогунат Токугава програв боротьбу за владу в 60-х рр. ХІХ ст.

Готуючи третє питання, слід дати характеристики і оцінки адміністративній, становій, військовій, аграрній реформам, виявити особливості економічного розвитку Японії в 70-90-х рр. ХІХ ст. Аналізуючи політичні перетворення, треба відзначити процес формування політичних партій та розглянути основні положення конституції країни; охарактеризувати процес становлення імператорської влади на засадах ідеології тенноїзму і концепції кокутай; вказати на своєрідність модернізації епохи Мейдзі.

Джерела та література:

1. Бродський Р.М., Енольський З.А. Нова історія країн Азії та Африки. Період домонополістичного капіталізму. 1640-1870. – К., 1979.

2. Карпенко В.О. Японія в глянці і без нього / В.О. Карпенко. – К.: Молодь, 1989.
3. Кондратенко Д. Організація влади як чинник модернізації країни: (приклад Японії). // Наукові записки. ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України 2010. Вип. 50. С. 345-352. Мар'янюк О.В. Реставрація Мейдзі 1868 року: буржуазна революція чи формування абсолютиського режиму. Наукові праці. Історія. 2009. Випуск 108. Том 121. С. 142-145.
4. Рубель В. А. Нова історія Азії та Африки: Постсередньовічний Схід (XVIII – друга половина XIX ст.). К. : Либідь, 2007. 560 с.
5. Рубель В. А. Історія середньовічного Сходу: Курс лекцій: Навч. посібник. – К.: Либідь, 1997. – 462 с.
6. Рубель В. А. Японська цивілізація: традиційне суспільство і державність. – К.: «Аквілон-Прес», 1997. – 256 с..
7. Тояма С. Мейдзі ісін: крушение феодализма в Японии. Переклад з япон. В.П. Олексієва, – К., 1959.
8. Черкун Н. А. Кризові явища сьогунату Токугава напередодні реставрації Мейдзі. // Вісник Маріупольського державного університету. Сер.: Історія. Політологія. 2013. Вип. 6. С. 74-79.
9. Akamatsu P. Meiji 1868: Revolution and Counter-Revolution in Japan. New York: Harper & Row. -1972.
10. Beasley W.G. The Meiji Restoration. Stanford: Stanford University Press. -1972.
11. Beasley W.G. The Rise of Modern Japan: Political, Economic and Social Change Since 1850. New York: St. Martin's Press. -1995.
12. Honjo E. Economic Theory and the History of Japan in the Tokugava. – N.-Y.,1984.
13. Jansen Marius B. The Making of Modern Japan. Cambridge: Harvard University Press. – 2000.
14. Jansen Marius B., Rozman Gilbert eds. Japan in Transition: From Tokugawa to Meiji. Princeton: Princeton University Press. – 1986.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 11
Революційне піднесення в Азії на початку XX ст.
(4 год.)

1. Турецька революція 1908 року. Криза режиму зулюма. Хід та історичне значення младотурецької революції.
2. Іранська революція 1905-1911 рр.
3. Китайська революція:
  - а) Становище Китаю на початку XX ст. Сунь Ятсен.
  - б) Сінхайська революція 1911-1913 рр.
  - в) Утворення монгольської держави.
4. Індія в 1905-1908 рр.

Методичні рекомендації:

При підготовці першого питання варто виходити з оцінки загальної ситуації в країнах Сходу наприкінці XIX – початку XX ст. – вибухонебезпечної як для колоніалізму, так і для місцевих режимів східних держав, включаючи султанський режим Туреччини, які на практиці виявилися лише формально незалежними, проте фактично «керованими», залежними, перш за все від економічного і військово-політичного контролю великих держав.

Зверніть увагу, що з 1870-х рр. Османська імперія не виходила з глибокої економічної кризи у всіх сферах господарського життя. Необхідно показати, як у ході боротьби індустріальних держав за розподіл та переділ світу Англія і Франція в 1880–1890 рр. напряду захоплювали володіння османського султана (Туніс, Єгипет, Крит), а Німеччина, частково Австро-Угорщина і Росія добивалися переважного впливу в регіонах Османської імперії в окремих сферах економіки.

Зверніть увагу не на перерахування військових гуртків та об'єднань младотурків, а на оцінку значення військово-служилого прошарку, який склався на початку XX ст. в османському суспільстві, з якого виходили «нові османи», а потім і младотурки. Уточніть характер зміст кабальних і нерівноправних угод Туреччини з розвиненими державами Заходу.

Варто особливо відзначити регіон зародження військово-політичної організації «Єднання і прогрес» – найбільш економічно розвинена європейська територія Туреччини – і національно-соціальний склад учасників, який відбивав становлення національної самосвідомості турецького ядра мультинаціональної імперії.

Зробіть акцент на відновленні младотурками конституції 1876 р., на фактичній відмові військових від повалення монархії – султанату. Необхідно підкреслити, що в Стамбулі та ряді великих міст відразу ж виник конфлікт між младотурками, які прагнули стримати революційну енергію мас і низами турецького суспільства.

При цьому боротьба за скасування капітуляцій і вирішення національного, найгострішого для імперії питання виявила слабкість та вузькість соціальної бази младотурецького руху. Позбавлені підтримки в розвинених балканських і арабських вілаєтах младотурки втратили політичну ініціативу і програли революцію.

Насамкінець необхідно розглянути негативні наслідки повторного приходу до влади младотурків, яке закінчилося переходом їх військової верхівки до табору «війни за визволення Балканів, Криму і Кавказу» (Першої світової 1914-1918 рр.).

Розглядаючи революцію в Ірані слід чітко визначити її причини та передумови. Не повинні залишитись поза увагою студентів релігійні фактори та політичні сили, що їх використовували у боротьбі.

При підготовці відповіді на наступне питання варто врахувати хвилеподібний характер революційної, визвольної боротьби в Китаї протягом ХІХ – початку ХХ ст., величезний вплив тайпінського руху, що створив першу державу повсталого народу. Дайте оцінку масованому вторгненню західних держав та Японії в Китай наприкінці ХІХ – початку ХХ ст.

У другому питанні важливо ознайомитися з декларацією «Союзної ліги Китаю», створеною в 1905 р. Сунь Ятсеном, з його трьома принципами. З'ясуйте прогресивність і творчі потенції вчення Сунь Ятсена, а також утопічність деяких його положень.

При вивченні третього питання відзначте етапи розвитку умов революції в 1906-1908 рр., а потім два етапи власне революції. Перший –

з жовтня 1911 р. (Учаньське повстання) до весни 1912 р. (відставка Сунь Ятсена з посади президента). Крах Ціньської монархії та створення республіки на чолі з лідером політичної партії було головним змістом першого етапу революції. Другий – з весни 1912 р. до осені 1913 р., коли мілітаристські кола на чолі з Юань Шікаєм забезпечили перемогу контрреволюції. Підкресліть поміркованість позицій Гоміндану та його відстороненість від революційного запалу «Союзної ліги».

При оцінці значення революції 1911-1913 рр. наголосіть на самому моменті ліквідації інституту багато тисячолітньої монархії в Китаї, життєвість низки загальнодемократичних принципів Сунь Ятсена в сучасних умовах.

При підготовці відповіді на останнє питання семінару варто мати на увазі, що в результаті послідовної політики колонізаторів у 50–80-х рр. ХІХ ст. розпочалася трансформація традиційної структури індійського суспільства. Це супроводжувалося зміною тактики дій англійців, більшою увагою до специфіки колонії, реформуванням у багатьох сферах життя і виробництва, впровадженням елементів європейської політичної культури та практики. Помітно більшою стала роль прошарку британізованої індійської інтелігенції.

Вивчаючи Індійський національний конгрес слід з'ясувати передумови виникнення ІНК, ставлення властей до Конгресу, особливості діяльності, структуру та ідеологію ІНК. Також необхідно прослідкувати позицію так званих «поміркованих» і «крайніх» (радикалів), зокрема Б. Тілака.

Готуючи питання про масові компанії початку ХХ ст., слід мати на увазі, що з 1905 р. розпочинається якісно новий період розвитку індійського національно – визвольного руху, який характеризувався піднесенням масової антиколоніальної боротьби, пов'язаної з усвідомленням індійцями своїх національних прагнень. Простежте закономірність зміни характеру і форм боротьби. Дайте оцінку рішенням з'їзду ІНК в грудні 1905 р. та впливу на них загальної обстановки в країні.

Розглядаючи це питання, передовсім слід дати загальну оцінку релігійної структури індійського суспільства, з'ясувати питання, чому релігія була одним із джерел суспільно – політичних поглядів

учасників руху, простежити вплив масових компаній протесту на поляризацію політичних сил та їх розмежування і появу нових організацій. Особливу увагу варто звернути на створення і діяльність Мусульманської ліги (1906 р.) та особливості мусульмано-індуських стосунків на фоні політики британських властей.

Джерела та література:

1. Агаєв Л.С., Пластун В.М. Спірні питання соціал-демократичного руху в Ірані в 1905-1911 рр. // Іран: історія і сучасність. – К., 1983.
2. Алієв Г. З. Туреччина в період правління младотурків. – К., 1975. – 505 с.
3. Алієв С. М. Історія Ірану. ХХ століття. Пер. з рос. К., 2006. 468 с.
4. Ашурков Т. Т. Суспільно-політичне становище Ірану на зламі ХVІІІ-ХІХ ст. // Історичний архів. № 10. С.10 -15.
5. Годс М.Р. Іран у ХХ столітті: Політична історія. Перек. З англ. К., 1996. – 355 с.
6. Іванов М. С. Іранська революція 1905-1911 років. – К., 1959.
7. Павлів А. Революції у Туреччині та Ірані на тлі трьох Великих європейських революцій // Політичний менеджмент., № 3. 2012.С. 178 – 186.
8. Сінхайська революція 1911 – 1913 рр. // Збірник документів та матеріалів. – К.: «Наукова думка». – 1968. – 348 с.
9. Скрипник О. М. Роль Сунь Ятсена в Сінхайській революції 1911 – 1912 рр. // Уманська старовина. – 2016. – Вип. 1. – С. 52-56.
10. Ervand Abrahamian. Iran between Two Revolutions, Princeton University Press, 1982, 561 p.
11. Chandra Bipan, Mridula Mukherjee, Aditya Mukherjee, Sucheta Mahajan, K.N. Panikkar. India's Struggle for Independence. -New Delhi: Penguin Books, 1989. -С. 600.
12. Gandhi Mohandas. An Autobiography: The Story of My Experiments With Truth. – Boston: Beacon Press, 1993.
13. Glenn E. Hooglund C., Hooglund E. Iran: A Country Study. – Washington, D.C.: U.S. Government Printing Office, 2008, 350 p.

2. Орієнтовні питання для самопідготовки

1. Загальна характеристика та основні проблеми другого періоду нової історії.
2. Проблеми періодизації нової історії країн Європи, Америки, Азії та Африки.
3. Створення «Віденської системи»: її основні принципи.
4. Країни Латинської Америки на початку XIX ст. Війна проти іспанських колонізаторів та становлення незалежних держав.
5. Підсумки та історичне значення війни за незалежність іспанських колоній.
6. Передумови і початок промислового перевороту в Англії.
7. Перша парламентська реформа в Англії.
8. Чартистський рух в Англії.
9. Особливості розвитку англійського капіталізму в середині XIX ст. Англія – «майстерня світу».
10. Внутрішня і зовнішня політика Англії в 50-60-ті рр. XIX ст.
11. Франція: від завершення наполеонівських війн до Липневої монархії.
12. Передумови революційного руху 1848-1849 рр. в Європі.
13. Загальні риси і характерні особливості революції 1848-1849 рр. в Європі.
14. Революція 1848 р. в Італії.
15. Революція 1848 р. в Австрії.
16. Революція 1848 р. в Угорщині.
17. Друга республіка у Франції та відновлення монархії Наполеоном III.
18. Криза Другої імперії у Франції і франко-пруська війна 1870-1871 рр.
19. США на початку – середині XIX ст.
20. Передумови громадянської війни в США.
21. Початок і хід Громадянської війни в США.
22. Історичне значення і наслідки громадянської війни в США.

23. Боротьба двох течій в італійському національно-визвольному русі в 30-40-х рр. ХІХ ст.
24. Об'єднавчий рух в Італії в 40-60-ті рр. ХІХ ст.
25. Визвольна боротьба в Італії 1859-1860 рр. Створення Італійського королівства.
26. Об'єднавчий рух у Німеччині в 40-60-ті рр. ХІХ ст.
27. Внутрішня і зовнішня політика пруського уряду в 50-60-ті рр. ХІХ ст.
28. Об'єднання Німеччини під верховенством Пруссії.
29. Характер та значення об'єднання Німеччини «зверху».
30. Утворення Австро-Угорщини.
31. Особливості об'єднання Італії і Німеччини.
32. Особливості розвитку науки і техніки в новий час.
33. Світ у кінці ХІХ – поч. ХХ ст.
34. Великобританія в кінці ХІХ – поч. ХХ ст.
35. Франція в кінці ХІХ – поч. ХХ ст.
36. Італія в кінці ХІХ – поч. ХХ ст.
37. Німецька імперія в кінці ХІХ – поч. ХХ ст.
38. Австро-Угорська імперія в кінці ХІХ- поч. ХХ ст.
39. США у кінці ХІХ- поч. ХХ ст.
40. Латинська Америка в кінці ХІХ – поч. ХХ ст.
41. «Малі» країни Європи в кінці ХІХ- поч. ХХ ст.
42. Міжнародні відносини в кінці ХІХ – поч. ХХ ст.
43. Гонка озброєнь. Військово-стратегічні плани країн Троїстого союзу та Антанти.
44. Війни за незалежність Куби. Іспано-американська війна. Мексиканська революція.
45. Османська імперія в кін. ХІХ – поч. ХХ ст.
46. Початок перетворення Китаю в напівколонію.
47. Політика «самопосилення»: суть, особливості проведення, причини провалу.
48. Розвиток капіталізму в Китаї та його особливості.
49. Зовнішня політика Цінської династії у останній третині ХІХ ст.
50. Кан Ювей і реформаторський рух. «Сто днів реформ».

51. Повстання іхетуанів та інтервенція восьми держав.

52. Економічний та соціальний розвиток Китаю на поч. XX ст.

Поділ країни на сфери впливу.

53. Передумови Сінхайської революції.

54. Початок і перебіг Сінхайської революції.

55. Поразка Сінхайської революції. Диктатура Юань Шікая.

56. Зовнішня політика сьогунату Токугава і «закриття» країни.

57. Криза токугавського режиму. Насильницьке «відкриття»

Японії.

58. Громадянська війна в Японії. Революція Мейдзі.

59. Буржуазні реформи в Японії. Індустріалізація країни.

60. Зовнішня політика Японії кін. XIX-1914 р.

61. Індія під владою Британської корони кін. XIX – поч. XX ст.

62. Країни Індокитаю кін. XIX – поч. XX ст.

63. Іран та Афганістан кін. XIX – поч. XX ст.

64. Революційне піднесення в країнах Сходу поч. XX ст.

65. Колоніальний розподіл Африки.

ГЛОСАРІЙ

«Весна народів» – низка революцій, що сталися в Європі у 1848-1849 рр. революційна хвиля зародилася у Франції та швидко поширилася на більшу частину Європи та частину Латинської Америки. Революціями було охоплено близько 50 країн.

«Дипломатія долара» – (англ. dollar diplomacy) – форма американської зовнішньої політики при президенті США В. Тафті, спрямована на мінімізацію використання військової сили, для досягнення своїх політичних цілей у Латинській Америці та Східній Азії за рахунок використання своєї фінансово-економічної потужності.

«Доктрина Монро» – декларація принципів зовнішньої політики США проголошена 2 грудня 1823 р. президентом Дж. Монро. Її суть зводиться до постулату – «Америка для американців».

«Доктринери» – (фран. doctrinaires) – політичний гурток у Франції періоду реставрації Бурбонів та Липневої монархії (1814-1848 рр.), що складався з невеликої замкнутої групи поміркованих буржуазних лібералів, прихильників конституційної монархії.

«Європейський концерт» – політика узгодженої взаємодії «великих» та «малих» держав на міжнародній арені. Відмінна риса Віденської системи міжнародних відносин.

«Лінія Дюранда» – (англ. Durand Line) – майже 2500 кілометровий кордон між Афганістаном та Пакистаном. Виникла в результаті двох англо-афганських війн, у ході яких Великобританія намагалася розширити кордони Британської Індії. Поява лінії Дюранда стало результатом переговорів афганського еміра Абдул-Рахмана та секретаря індійської колоніальної адміністрації М. Дюранда у 1893 р.

«Мейдзі ісін» – (реставрація, оновлення Мейдзі або революція Мейдзі) – комплекс політичних, військових та соціально-економічних реформ у Японії 1868-1889 рр., що перетворили відсталу аграрну країну на одну із провідних держав світу. «Мейдзі ісін» була переходом від самурайської системи управління до імператорського правління особі імператора Мейдзі та найкаку (уряду).

«Молоді турки» – політико-націоналістичний рух в Османській імперії, представники якого намагалися провести в країні ліберальні реформи та створити конституційний державний устрій. Виступали проти султана Абдул-Хаміда II та його політики (зулюм). У ході революції повалили владу султана (1908 р.) та провели половинчасті реформи.

«Нові османи» – таємна націоналістично налаштована організація, османської інтелігенції, що виникла в 1865 р. Члени організації знаходились під впливом ідей західних мислителів (Монтеск'є, Руссо). Нові османи розробили концепцію «османізму», яка передбачала проведення широкої лібералізації, введення конституції та парламентської форми правління. У соціальній сфері, нові османи, підтримували реформи танзимату.

«Опіумні війни» – серія військових конфліктів на території Китаю між західними державами та імперією Цін. Однією з причин були розбіжності у питанні торгівлі опіумом з Китаєм. Перша війна 1840-1842 рр., друга – 1856-1860 рр. Китай, що зазнав поразки у війнах виплатив значну контрибуцію переможцям, поступився на їх користь частиною територій, відкривав свої порти для іноземних торговців та дозволяв використовувати китайців в якості рабської робочої сили в колоніях Великобританії та Франції.

«Політика блискучої ізоляції» – принцип англійської зовнішньої політики, що означав, що Англія утримувалася від укладення тривких союзів з іншими державами. У правителів і дипломатів цієї країни був девіз: «В Англії немає постійних ворогів і постійних друзів, у неї є лише постійні інтереси».

«Східне питання» – уловне визначення (прийняте у дипломатії та історичній літературі) міжнародних суперечностей XIX – початку XX ст., пов'язаних із занепадом та розподілом Османської імперії, поширенням національно-визвольної боротьби народів, що її населяли та боротьбою великих держав (Великої Британії, Франції, Австрійської, а з 1867 р. – Австро-Угорської імперії, Росії та Німеччини) за її володіння.

«Хлібні закони» – (англ. corn laws) – ряд законодавчих актів, що були прийняті та діяли у період між 1815 і 1846 рр. Були торгівельним бар'єром який захищав англійських фермерів та землевласників від конкуренції дешевим закордонним зерном.

Аболіціонізм – (лат. abolitio – скасування) – громадській рух за скасування рабства.

Ампір – (фран. style Empire – «імперський стиль») – художній стиль, що був поширений у Західній Європі та Росії в першій третині XIX ст. у архітектурі та декоративно-прикладному мистецтві. Виник у Франції у роки правління Наполеона Бонапарта.

Бонапартизм – режим (контрреволюційний) буржуазної диктатури в постреволуційних державах.

Буланжизм – ультраправий рух у Франції в кінці 1880-х років, що проходив під гаслами реваншизму у війні проти Німеччини, перегляду республіканської Конституції 1875 р. та розпуску парламенту. Рух очолював генерал Ж. Буланже.

Вікторіанська епоха (Вікторіанство) – період історії Великої Британії, який хронологічно збігається та пов'язується з роками правління королеви Вікторії (1837-1901 рр.). Вважається часом найвищого розквіту політичної могутності Великої Британії, піднесенням економічного розвитку та добробуту суспільства, розвитком культури та мистецтв/

Гомруль або хомруль – (англ. home rule – «самоуправління») – рух за автономію Ірландії на межі XIX-XX ст. Передбачав існування власного парламенту при збереженні британського суверенітету над островом.

Джагір – (фарсі «той, хто тримає місце») панівна форма феодалного землевласництва в імперії Великих Моголів XVI- XVIII ст.

Дзайбацу – (япон. – «згряя багатіїв») – великі промислово-фінансові об'єднання Японії (картелі). Суто японська форма конгломерату, для якої характерна родинна власність та відносно високій рівень диверсифікації бізнесу. Чотири найбільші дзайбацу виникли ще у часи правління клану Токугава – «Міцубісі», «Міцуй», «Сумітомо», «Ясуда».

Домініон – (англ. dominion – держава) – форма політичної системи, існувала всередині Британської імперії і була проміжною формою між самоврядною колонією і суверенною державою. Британським домініоном була Канада (1867 р.), Австралія (1901 р.), Нова Зеландія (1907 р.), Південно-Африканський Союз (1910 р.) та інш.

Дуалістична монархія – (двоїста монархія) – форма державного правління, за якої поряд з монархом функціонують парламент і уряд. Глава держави особисто формує уряд, який відповідальний не перед парламентом, а перед монархом. Монарх має право вето на закони, які приймає парламент. Цей тип державного правління був характерний для Німецької (1871–1918 рр.) та Російської (1905-1917 рр.) імперій.

Індокитайський союз – з 1887 р. частина французької колоніальної імперії, що включав до свого складу В'єтнам (поділений на колонію Кохінхіна та протекторати Анам та Тонкін), протекторат Камбоджу та протекторат Лаос.

Карбонарії – (італ. carbonaro – «вуглярі») – члени таємного революційного товариства в Італії в 1807-1832 рр. Виступали за конституційні перетворення, національну незалежність та об'єднання Італії. Шлях досягнення своєї мети вбачали у військовому перевороті.

Колоніалізм – (від лат. colonia — поселення) – політика країни чи групи країн, спрямована на підкорення іншої держави, території або народу за допомогою методів військового, політичного чи економічного примусу.

Культуркампф – (нім. Kulturkampf – «боротьба за культуру») – період жорсткої боротьби уряду Німецької імперії на чолі з О. Бісмарком за встановлення державного контролю над римо-католицькою церквою.

Ласальянство – (нім. lassalleaner) – течія у німецькому робітничому русі, що виникла у 1860-х р., як одна з форм опортунізму марксистам та анархістам. Отримала назву від імені свого засновника Фердинанда Ласалю.

Легітимізм – (від лат. legitimus – «законний») – політична теорія у Західній Європі, що визнає історичне право династій на вирішення основних принципів державного устрою.

Мілітаризм – (від лат. *militaris* – військовий) – державна ідеологія, спрямована на виправдання політики постійного нарощування військової могутності держави і одночасно з цим, допустимості використання військової сили при вирішенні міжнародних і внутрішніх конфліктів.

Мухаджирство – масове та цілеспрямоване, нерідко вимушене, переселення мусульманських общин у мусульманські держави, з країни, де мусульмани є релігійною меншістю.

Пацифізм – (лат. *pacificus* – миротворчий, від *рах* – мир і *фасіо* – роблю) – ідеологія осуду будь-якої війни, відмови від неї як інструменту зовнішньої політики.

Реваншизм – (фран. *revanchisme*, від *revanche* – «помста») – прагнення держав, партій або суспільних груп до перегляду результатів нанесених їм військових або політичних поразок.

Режим капітуляцій – (від лат. *caput* – повний) – двостороння угода або одностороння декларація, згідно з якою суверена держава відмовляється від юрисдикції у своїх кордонах над підданими іноземної держави.

Рисорджименто – (італ. *il risorgimento* – відродження) – термін, що означає національно-визвольний рух італійського народу проти іноземного панування за об'єднання Італії. Також означає період коли він відбувався – сер. ХІХ ст. – 1870 р. завершився приєднанням Риму до Італійського королівства.

Сипаї – (перс. солдат) – наймані колоніальні війська в Індії ХVІІІ – першій половині ХХ ст. англійських колонізаторів, які були рекрутовані з місцевого населення.

Справа Дрейфуса – сфабрикований судовий процес (грудень 1894 р.) у Франції проти капітана Генерального штабу А. Дрейфуса, єврея за походженням, звинуваченого у шпигунстві на користь Німеччини. Процес вилився в глибокий соціальний конфлікт 1896-1906 рр., що охопив Францію та інші країни Європи.

Суфражизм – (англ. *Women's suffrage movement*) – правозахисний рух за надання жінкам виборчого права. а також проти дискримінації жінок у правовому полі, політичному та економічному житті.

Сьогунат – державний лад феодальної Японії з 1192 р. до революції Мейцзі (1868 р.).

Тайпінів повстання – селянська війна 1850-1864 рр. у Китаї проти маньчжурської династії Цін та іноземних колонізаторів. Лідер повстання – релігійний ватажок Хун Сюцюань, який створив державу Небесного царства великого благоденства на територіях зайнятих повсталими. Придушене урядовими військами за допомогою військових контингентів Великобританії та Франції.

Танзимат – (осман. – «впорядкування») – прийнята в літературі назва модернізаційних реформ (та самого періоду їх проведення) в Османській імперії з 1839 до 1876 року, коли була прийнята перша османська конституція. Основні принципи реформ були проголошені султаном Абдул-Меджидом при вступі на престол. На відміну від попередніх реформ. Головне місце в танзиматі займали не військові, а соціально-економічні перетворення.

Теноїзм – державна ідеологія Японської імперії після реставрації Мейдзі, заснована на божественній ролі імператора, яка послужила згуртуванню японської нації.

Фабіанське товариство – (англ. fabian society) – організація англійських інтелектуалів, що мала на меті досягнути соціалізму за допомогою поступових мирних реформ, без революційної класової боротьби. Заснована в 1883 р. та названа на честь римського полководця Фабія Максима Кунктатора, відомого повільною тактикою в боротьбі з Ганнібалом. Серед учасників товариства були С. та Б. Веббі, Г. Уелс, Б. Шоу.

Фритредерство – (англ. free trade – вільна торгівля) – напрям у економічній теорії та політиці, що проголошує свободу торгівлі та невтручання держави в економіку та підприємницьку діяльність суспільства.

Чартизм – (англ. Chartism – charter – хартія) – соціально-політичний рух в Англії у 1836-1848 рр. Отримав назву від поданої до парламенту в 1839 р. Народної хартії (у якій вимагали введення виборчого права для чоловіків старших за 21 рік, таємного голосування, відміни майнового цензу для депутатів, рівних виборчих округів, винагороди за роботу депутатів, річний строк депутатських повноважень). Чартизм варто рахувати передвісником соціал-демократії.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Альпер Р.С. Революційні традиції німецького народу. Х., 1959.
2. Баран З.А., Качараба, С.П., Сіромський, Р.Б., Чума, Б.П. Історія країн Західної Європи та Північної Америки Нового часу (кінець XV – початок XIX ст.): навч. посіб. – Київ: Знання. 2015.
3. Батенко Г. Колоніальна політика Великої Британії напочатку XX ст. // Культура народів Причорномор'я. 2007. № 111. С. 136-140.
4. Білоножко С.В. Нова історія країн Західної Європи та Північної Америки: Методичні рекомендації до семінарських занять для студентів III курсу історичного факультету. – Запоріжжя: ЗНУ, 2009. – 45с.
5. Бобилева С.Й. Історія Німеччини.- Д., 2003.
6. Бродський Р.М., Енольський З.А. Нова історія країн Азії та Африки (1870-1918). – Київ, 1971.
7. Булик М. В., Гаврилова Н. В. Міжнародні відносини та зовнішня політика Китаю в історичній ретроспективі: Навч. посіб. Маріуполь, 2019.
8. Бураков Ю. В., Питльована Л. Ю. Нариси історії Англії нового часу. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. – Львів: Центр Європи, 2003. – 128 с.
9. Веснин А. Британская имперская федерация и английские торговые интересы. СПб., 1900.
10. Головченко В.І., В.А. Рубель. Нова історія Азії та Африки: колоніальний Схід (кінець XIX – друга третина XX ст.): Навчальний посібник. – К.: Либідь, 2010. – 520 с.
11. Гончаренко А.В., Сафонова Т.О. Велика Британія та еволюція колоніальної системи (кінець XIX –початок XX ст.) // Сумський історико-архівний журнал. № XXXV. 2020. С. 60-71.
12. Гончаренко Л. Л. Отто фон Бісмарк та Самоанський законопроект 1879-1880 рр. // Наук. пр. іст. ф-ту Запоріз. нац. ун-ту. – Запоріжжя: ЗНУ, 2013. – Вип. 35. – С. 253-257.
13. Горбань Ю.А. Історія сучасного світу: соціально-політична історія XV-початку XXI століть: навч. посіб. К.: Знання. 2012/

14. Дейвіс Н. Європа. Історія. – К., 2000.
15. Джеджула К.О. Історія Франції .- К., 1954.
16. Джерело перлин. Хрестоматія східних літератур. – К., 1998.
17. Документальні матеріали зі всесвітньої історії: Практикум для студентів. – Ніжин, 2000.
18. Епоха Рісорджіменто в історії та культурі Італії: колект. монографія / Варварцев М. М. та ін.; за заг. ред. проф. Ю. С. Сабадаш ; Маріупол. держ. ун-т. – Маріуполь: МДУ, 2018. – 271 с.
19. Славич Б. Історія Балкан. XVIII і XIX ст. – К., 2003.
20. Жуков Олександр Спроба Німеччини закріпитися в Китаї після японо-китайської війни 1894-1895 р. // Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції «Міжнародні відносини: історія, теорія, практика» (30 червня 2021 року). Суми: ФОП Цьома С.П., 2021. С. 29-32.
21. Іналджик Г. Османська імперія. Класична доба. 1300-1600.- К., 1998.
22. Кириченко В.П. Нова історія країн Азії, Африки та Латинської Америки. – К., 2002.
23. Ковальська М. С. Нова історія країн Західної Європи та Північної Америки (1871 – 1918 рр.): метод. вказівки для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти ф-ту історії та філософії / М. С. Ковальська; відп. ред. І. С. Гребцова. – Одеса: ОНУ ім. І. І. Мечникова, 2020. – 32 с.
24. Мартинов В'ячеслав Мартинов В'ячеслав Зовнішня політика Туреччини в 1908-1911 рр. на сторінках російських часописів // Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції «Міжнародні відносини: історія, теорія, практика» (30 червня 2021 року). Суми: ФОП Цьома С.П., 2021. С. 39-42.
25. Марущак М.Й. Історія дипломатії XX ст.: Курс лекцій. – Львів. 2003.
26. Машевський О.П. Проблема чорноморських проток у міжнародних відносинах (1870 початок 1920-х рр). – Київ, «Аквілон-плюс», 2010.

27. Мешко І.М. Громадсько-політичний рух і суспільна думка в Угорщині на рубежі XVIII-XIX ст. – Львів, 1971.

28. Мижуев П. Г. История колониальной империи и колониальной политики Англии. 2е изд. СПб., 1909. 245 с.

29. Морозов О. В. Імпорт кораблів для флоту Цінської імперії в 1870–1890-х рр. Історія торгівлі, податків та мита. Вип. 1-2 (15-16). 2017. С. 114 -126.

30. Моціяка П.П. Історія країн Азії та Африки нового часу: навчально – методичний посібник. – Ніжин: Видавництво НДУ ім. М. Гоголя, 2013. – 60 с.

31. Моціяка П.П. Нова історія країн Європи і Америки. Програма навчального курсу – Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя, 2006 – 60 с.

32. Нова історія міжнародних відносин у системному форматі (1648–1918): підруч. для студ. вищ. навч. закл. / І. А. Хижняк. – К.: ДП «Вид. дім «Персонал», 2009. – 224 с.

33. Новий погляд на історію Кореї: Підручник / За ред. Хо Сун Чьол / Пер. з корейської Ю.А. Ковальчук. – К.: Видавничий Дім Дмитра Бураго 2010. – 336 с.

34. Орлова Т. В. Історія сучасного світу (XV-XXI століття) : навчальний посібник. Київ: Вікар. 2008.

35. Орлова Т.В. Всесвітня історія. Історія цивілізацій: навчальний посібник. К.: Знання. 2012.

36. Павленко Ю.В. Історія світових цивілізацій. Соціокультурний розвиток людства. – К., 1996.

37. Панкова Є.В. Історія Європи. Навчальний посібник. К.: «Видавництво Дельта». – 2007. – 280 с.

38. Папенко Н. Колоніальна політика німецької імперії в Китаї та Океанії в останній третині XIX-початку XX ст. // Європейські історичні студії. № 13. – 2019. С. 157-182.

39. Поп Ю.І. Нова історія країн Азії і Африки (XVI – початок XX ст.). Підручник. – К.: ВЦ Академія, 2012. – 376 с.

40. Постоловський Р. Світ на зламі епох: кінець XIX – середина XX . – К., 2000.

41. Практикум з курсу «Історія країн Західної Європи та Північної Америки нового часу». Для студентів історичного факультету. Частина перша. Укладач Баран З. – Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2006. – 176 с.

42. Практикум з курсу «Історія країн Західної Європи та Північної Америки нового часу.» Для студентів історичного факультету. Друга частина. Укладач Богдана Сипко Б. Львів: Видавництво «Левада», 2023. 281 с.

43. Рубель В.А. Нова історія Азії та Африки: Постсередньовічний Схід (XVIII- друга половина XX ст.). – К., 2007. – 558 с.

44. Рудько С.О. Історія Центрально-Східної Європи (кін.XVIII – поч. XXI ст.): Навчально-методичний посібник з курсу. – Вид. 2-ге, доповнене. – Острог, 2010. – 220 с.

45. Сергійчук І.М. Китай у нові та новітні часи: Практикум. Навчальний посібник. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2006. – 329 с.

46. Сокирська В. В. Трансформаційні процеси в Британській імперії другої половини ХІХ – першої половини ХХ ст. // Гілея. Науковий вісник. Серія: Історичні науки. № 43. 2014. С. 302-334.

47. Сокирська В.В. Нова історія країн Європи та Америки. Частина І-ІІ. Навчальний посібник. –Умань. 2013. – 65 с.

48. Срібняк І. Державотворча діяльність монархів Савойської династії в Італії (1821-1870 рр.) // Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки. – К., 2006. – Вип.15. – С.348-361.

49. Срібняк І. Утворення єдиного Італійського королівства (1848-1870) // Гетьманський альманах / Відп. ред. Ю.І.Терещенко. – К., 2002. – Ч.І. – С.95-107.

50. Сталовєрова Г. В. Еволюція британського колоніалізму (1914–1921 рр.): концептуалізація проблеми. Актуальні проблеми вітчизняної і всесвітньої історії. Наукові записки РДГУ: Збірник наукових праць. 2009. Вип. 18. С. 137–141.

51. Сталовєрова Г. В. Проблеми відносин між самоврядними колоніями і Великою Британією на колоніальній конференції 1897 р.

Грані. Науковий вісник. Серія: Історичні науки. 2012. 4(84) квітень. С. 3–18.

52. Сталовєрова Г. В. Соціально-економічне та політичне становище британських самоврядних колоній наприкінці ХІХ – початку ХХ ст. Гілея. Науковий вісник. Серія: Історичні науки. 2012. Вип. 59 (4). С. 209 – 213.

53. Сталовєрова Г.В. Колоніальна конференція 1897 року // Грані. Науковий вісник. Вип. 59.2014. С. 57-60.

54. Сталовєрова Г.В. Особливості колоніального управління Великої Британії на початку ХХ ст. // Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету: Збірник наукових праць. 2004. Вип. 3. С. 96-103.

55. Страхов М.М. Історія держави і права зарубіжних країн: Підручник. – К.,2003.

56. Суботін В.О. Французька колоніальна експансія в кінці ХІХ ст.: Африка та острови Індійського океану. – К. 1965.

57. Сухобокова О. О. Реформаторський рух в Китаї наприкінці ХІХ ст. // Питання сходознавства в Україні. Тези доповідей всеукраїнської науково-практичної конференції. 29-30 березня 2018. С. 184-187.

58. Терещенко Ю. Україна і європейський світ. – К., 1996.

59. Тіндалл, Дж. Історія Америки [пер. з англ. Л. Притула, Г. Сташків, О. Щур]. Львів: Літопис. 2010.

60. Тойнбі А. Дж. Дослідження історії / Пер з англ.: В 2-х т. – К., 1995.

61. Троян С. С. Китай у сфері колоніальної політики Німецької імперії (кінець ХІХ ст.) // Університет: Історико-філософський журнал. К., 2009. – № 6. – С. 10-15.

62. Троян С. С. Колоніальна політика кайзерівської Німеччини у форматі боротьби за «місце під сонцем» (1896-1900 роки) // Історична пам'ять: Науковий збірник. – Полтава, Полтавський нац. пед. ун-т ім. В. Г. Короленка, 2001. – №1. – С. 95-110.

63. Фергюсон Н. Імперія: Як Британія вплинула на сучасний світ. Київ: Наш формат, 2020. 424 с.

64. Хрестоматія з нової історії / За ред. О.І. Молока та В.О. Орлова. – К., 1954. – Ч. 2: 1870-1918.
65. Чорновол І. Методичні й методологічні поради до вивчення історії Сходу. – Львів. 1999.
66. Ямпольська Л.М. Нова історія країн Азії та Африки (XVII-початок XX ст.). Навчально-методичний комплекс для студентів історичного факультету. – Харків: ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2017. – 142 с.
67. Australia. A social and political history. London, 1975. 164 p.
68. Franco Valsecchi. L'Italia del Risorgimento e l'Europa delle nazionalità. Roma, 1978.
69. Giuseppe Berti. Russia e stati italiani nel Risorgimento. Torino, 1957.
70. Indro Montanelli. L'Italia del Riorgimento. Milano, 1972.
71. John King Fairbank. China: A New History. Cambridge, MA: Belknap Press of Harvard University Press, 1992.
72. Kendle J. The British Empire Commonwealth. 1897–1931. London, 1972. 66 p.
73. Knorr K.E. British Colonial Theories. 1750–1850. Toronto, 1944. 429 p.
74. Meaney N. A history of Australian defense and foreign policy 1901–1923. Sydney: Sydney University Press, 2009. Vol. 2. 450 p.
75. Milner A.F. The Nation and the Empire. Being a Collection of Speeches and Addresses. Boston, New-York; London, 1913. 515 p.
76. Olson J., Shadle R. Historical dictionary of European imperialism. Westport: Greenwood Publishing Group, 1991. 796 p.
77. Seeley J. R. The Expansion of England: two courses of lectures. London: Macmillan, 1883. 156 p.
78. The Cambridge History of China. General Editors Denis Twitchett and John K. Fairbank. Volume 9-10. – Cambridge University Press, 2008.
79. Walter Maturi. Interpretazioni del Risorgimento. Torino, 1962.
80. Adrien Dansette, Le boulangisme. – Paris, Fayard, 1946, 411 p.

Навчальне видання

**Лейберов О. О., Мартиненко В. В.,
Моціяка П. П., Прудько В. О.**

**НОВА ІСТОРІЯ КРАЇН ЄВРОПИ, АМЕРИКИ,
АЗІЇ ТА АФРИКИ.
ЧАСТИНА 2. 1815–1914 РОКИ**

*Навчально-методичні матеріали
та плани семінарських занять*

Технічний редактор – І. П. Борис
Верстка та макетування – О. В. Борщ

Підписано до друку 09.10.24 р.	Формат 60x84/16	Папір офсетний
Гарнітура Computer Modern	Обл.-вид. арк. 3,41	Ел. вид-ння
Замовлення № 147	Ум. друк. арк. 5,01	

Ніжинський державний університет
імені Миколи Гоголя.
м. Ніжин, вул. Воздвиженська, 3^А
(04631) 7–19–72
E-mail: vidavn_ndu@ukr.net
www.ndu.edu.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 2137 від 29.03.05 р.